

A magyar tölgy (*Quercus conferta* Kit.) névadásának és leírásának vizsontagságos története, az érvényes név felülvizsgálata és megváltoztatása

BARTHA Dénes

Soproni Egyetem, Növényteni és Természetvédelmi Intézet,
9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.; bartha.denes@uni-sopron.hu

Elfogadva: 2021. szeptember 27.

“Nomina si nescis, perit et cognito rerum.”
Carolus Linnaeus, 1737

Kulcsszavak: Joseph Hubeny, Kitaibel Pál, Michele Tenore, *Quercus farnetto*, *Quercus frainetto*, *Quercus hungarica*.

Összefoglalás: A magyar tölgy tudományos nevei az elmúlt jó két évszázadban változó érvényességgel bukkantak fel a szakirodalomban. E tanulmány – a protológusok alapján – valamennyi nevet és leírást alapos elemzés alá vont, s azokat a Nemzetközi Botanikai Nevezéktanál (ICN) vetette egybe. A legfontosabb megállapítás, hogy e faj elfogadott tudományos neve nem a *Quercus frainetto* Ten., mert e név nyilvánosságra hozatalának éve 1815, hanem a *Quercus conferta* Kit., amely 1814-ben jelent meg. Több szinonim név érvénytelenül került közlésre, számos név pedig nem a magyar tölgyre vonatkozik.

Bevezetés

„Kiválóan érdekes és jól jellemzett tölgyfaj... Telivér tölgyfajaink között hazánkban ez a legérdekesebb, tetemesen előforduló korcsfajai miatt pedig a legnevezetesebb is.” – írta a magyar tölgyről jó egy és egynegyed évszázaddal ezelőtt egyik jeles tölgykutatónk, Simonkai (Simkovics) Lajos (SIMONKAI 1890). Valóban sokat tudunk erről a fafajról, de tudományos neveinek alkalmazása időszakonként inkább a szokásokhoz, mintsem a szabályokhoz köthető. A tölgymonográfiák (pl. CAMUS 1936–1938, SCHWARZ 1937) *Quercus frainetto* Ten. néven önálló fajként tárgyalják, amit számos egyéb dendrológiai és taxonómiai munka is alkalmaz, ugyanakkor ettől való eltérések is tapasztalhatók, éppen SIMKOVICS (SIMONKAI) (1883) tölgyekkel kapcsolatos tanulmányában *Quercus conferta* Kit. név alatt találjuk. Jelen feldolgozás a névadások és leírások nyomába ered, megpróbálja feltárni a valós körülményeket, s a nomenklatúra szabályai szerint értékeli a neveket, azok érvényességét vagy érvénytelenségét. A magyar tölgy alá sorolható infraspecifikus taxonok, továbbá a hibridjei egy másik tanulmány tárgyát fogják képezni.

Anyag és módszer

A névadások és leírások történetének, hátterének felderítésére kiinduló pontként részben a tölgymonográfiák (SCHWARZ 1937, CAMUS 1936–1938) és családspecifikus névjegyzékek (GOVAERTS és FRODIN 1998), részben pedig az internetes adatbázisok szolgáltak (The Euro+Med PlantBase – the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity (Euro+Med 2006–), International Plant Names Index (IPNI 2004–), Plants of the World Online (POWO 2021), The Plant List / A working list of all plant species (TPL 2013–), Tropicos v. 3.2.3., botanical information system at the Missouri Botanical Garden (Tropicos 1982–), World Checklist of Selected Plant Families (WCSP 2021)¹). Valamennyi, a szakirodalomban eddig fellelhető név esetében felkutatásra kerültek a protológusok, azaz csak és kizárólag az eredeti források beható tanulmányozásával történt meg a névadások és leírások történetének összeállítása, amely kiegészül az egyéb szakirodalmi forrásokból nyert információkkal. Vizsgálódások történtek herbáriumokban is, melyek a következők: Herbarium WU, Universität Wien, Wien (WU); Naturhistorisches Museum, Wien (W); Herbarium, Royal Botanic Gardens, Kew (K); Botanická sbírka a herbář, Národní Muzeum, Praha (PR); Herbářové Sbírký, Univerzity Karlovy v Praze, Praha (PRC); Herbarium Berolinense, Botanischer Garten und Botanisches Museum Berlin, Zentraleinrichtung der Freien Universität, Berlin (B); Herbarium, Institut für Botanik, Technische Universität, Dresden (DR); Steiermärkisches Landesmuseum Joanneum, Graz (GJO); Herbarium Neapolitanum, Dipartimento di Biologia Vegetale, Università Degli Studi di Napoli Federico II, Napoli (NAP); Herbarium Kitaibelianum, Magyar Természettudományi Múzeum Növénytára, Budapest (BP). A nevek érvényességének kritikai elemzése során az alapot a Nemzetközi Botanikai Nevezéktan (ICN = International Code of Nomenclature for Algae, Fungi, and Plants; Shenzhen Code) jelentette (TURLAND et al. 2018, WIERSEMA et al. 2018-, Appendices I–VII.), illetve néhány esetben a Termesztett Növények Nevezéktanát (ICNCP = International Code of Nomenclature for Cultivated Plants) is segítségül kellett hívni (BRICKEL et al. 2016). A tudományos nevek jelentésének megfejtésében, a nomenklaturai kifejezések alkalmazásában GENAUST (2005) és STEARN (2013) összeállítására lehetett támaszkodni. A taxonómiai irodalom egységes idézése és kezelése STAFLEU és COWAN (1976–1988) munkáján alapszik.

1 2021 júniusától World Checklist of Vascular Plants (WCVP).

Eredmények

Michele Tenore első névadása és leírása

Az eddigi ismeretek szerint a magyar tölgy első névadását és leírását a nápolyi botanikus kert alapítója és vezetője, illetve a nápolyi egyetem növényteni tanszékének vezetője, Michele Tenore (1780–1861) személyének köszönhetjük. Meglehetősen termékeny és hosszú szakmai tevékenysége során több ízben adott jellemzést e fajról, illetve eközben érdekes módon a tudományos és az olasz köznyelvi nevét is többször megváltoztatta. Több fajleírásának megjelenési helye fő műve, a Flora Napolitana, amelynek kötetei 1811 és 1838 között láttak napvilágot. E nagyszabású mű, amely 5 szöveges és 2 illusztrációs (akvarell) kötetből áll, meglehetősen sajátos felépítésű. Ugyanis az egyes kötetek mellé függelékek, javítások, kiegészítések, áttekintések, mutatók (pl. Addenda, Addimendata, Appendix, Conspectus, Emendanda, Errata, Index, Supplementa, Sylloge) jelentek meg, esetenként ismert dátum nélkül, s a fő szöveget tartalmazó kötetekbe vannak beépítve. Az eligazodás bennük nem egyszerű, bár GIACOMINI (1962, URL1), STAFLEU és COWAN (1976–1988 spec. 1986), s különösen SABATO (1990) munkája ezen sokat segít. Az is megjegyzendő, hogy a kötetekben számos tollhiba, nyomdahiba, rossz keresztivatkkozás található, ami a tanulmányozást tovább nehezíti.²

A Flora Napolitana első kötetének legelején, a Prodrómo della Flora Napolitana fejezet a fajok listászerű felsorolását adja, az általa addig leírt fajok rövid diagnózisával (TENORE 1811–1813). E fejezet LV. oldalán vannak a *Quercus* nemzetség fajtái, de közöttük a magyar tölgyet még nem találjuk meg. A Supplimento secondo fejezet³ (TENORE 1815a) LXXII. oldalán viszont már szerepel! Az itt olvasható név és diagnózis az alábbi: „*Quercus Frainetto. Foliis obovatis dilatatis, pinnatifido-sinuatis, subtus pubescentibus, laciniis oblongis pinnato-dentatis obtusis, calycibus fructus haemisphaericis, squamis lanceolatis villosis adpressis. Nob.*”. Lényeges ki-

2 Ez igaz Tenore, a téma szempontjából fontos egyéb műveire is. Ennek alátámasztására megjegyzendő, hogy Tenore később megjelent magyar tölgy diagnózisaiban többször is szereplő Syn. edit. alt. p. 65. formulát a taxonómiai irodalmat részletesen ismerő és feldolgozó STAFLEU és COWAN (1976–1988 spec. 1986) nem tudták értelmezni, a mű nyomára lelni: „*Tenore refers to two editions of a Synopsis plantarum quae in Prodrómo Florae neapolitanae describuntur published as supplements to the Catalogo de Real Orto Botanico [Napoli] 1815 and 1819. We have not been able to locate copies of these catalogues.*” A téma feldolgozása során sikerült a fenti hivatkozás mindkét kiadásának pontos azonosítása és tanulmányozása. A Syn. edit. alt. p. 65. formula az 1819. évi katalógushoz (Ad Catalogum Plantarum Horti Regii Neapolitani anno 1813 editum. Appendix prima) csatolt Synopsis novarum plantarum, quae in Prodrómo Florae Neapolitanae, anno 1811–1813 editio, describuntur önálló fejezete, annak második (Editio altera) kiadása (TENORE 1819a).

3 A Supplimento primo fejezet (pp. LVIII–LXIII.) közvetlenül a Prodrómo della Flora Napolitana fejezethez (pp. V–LVIII.) csatlakozik, annak folytatását képezi, míg a Supplimento secondo fejezet (pp. LXV–LXXII.) üres lap közbeiktatásával, új fasciculusban, új oldalon kezdődik.

emelni, hogy eddig valamennyi tölgymonográfia (pl. SCHWARZ 1937, CAMUS 1936–1938), névjegyzék (pl. GOVAERTS és FRODIN 1998), valamint az ezekre támaszkodó internetes adatbázisok jó része (pl. Euro+Med 2006–, IPNI 2004–, TPL 2013–, Tropicos 1982–) a névadás és leírás évének 1813-at ad meg. SABATO (1990) azonban tisztázta a Flora Napolitana kötetei, s különösen a legzavarosabb első kötet és részei megjelenésének időpontjait. A korábban tévesen általánosan elterjedt 1813-as megjelenési évszám helyett bebizonyosodott, hogy a Supplemento secondo fejezet 1815-ben látott napvilágot (SABATO 1990, Tab. 4). Mivel ebben szerepel a magyar tölgy névadása és diagnózisa, ezért a Tenore-féle *Quercus frainetto* leírásának időpontját 1815-re kell módosítani!

Tenore működése alatt a nápolyi botanikus kert növényeiről öt katalógus jelent meg (TENORE 1807, 1813, 1815b, 1819b, 1845). Az első két katalógusban, az 1807. és 1813. évben még nem szerepel a magyar tölgy, viszont az 1815-ben megjelent, valójában az 1813. évi listát kiegészítő katalógus (Catalogus plantarum horti regii neapolitani ad annum 1813. Appendix prima) csatolmányában (Synopsis novarum plantarum, quae in Prodromo Florae Neapolitanae, anno 1811–13 edito, describuntur) a Tenore által leírt fajok diagnózisát olvashatjuk (TENORE 1815b), ahol a 75. oldalon az alábbiakat találjuk: „181. QUERCUS FRAINETTO. Foliis obovatis dilatatis pinnatifido-sinuatis subtus pubescentibus, laciniis oblongis obtusis; calycibus fructus, haemisphaericis, squamis lanceolatis villosis adpressis. / Prodr. suppl. II. pag. LXIX. / Habitat in nemoribus Calabriae Ulterioris prope Roglianium. / A Q. cerri differt imprimis capsulis minime echinatis.” Megjegyzendő, hogy Tenore rosszul adta meg a Prodr. suppl. II. oldalszámát (LXIX. helyett LXXII. a helyes⁴), s ez az elírás a későbbi műveiben is rendre visszaköszön. Ki kell emelni még azt is, hogy két adatbázis (POWO 2021, WCSP 2021) ezt a művet és időpontot (TENORE 1815b) fogadja el az első leírás forrásául, amit SABATO (1990) részletes elemzése is igazol. Bizonyítottnak vehetjük, hogy a Tenore-féle első névhez és első két diagnózishoz kapcsolható megjelenési év 1815, mivel ekkor jelent meg a Supplemento secondo fejezet (TENORE 1815a) és a Catalogus plantarum horti regii neapolitani ad annum 1813. Appendix prima csatolmánya, a Synopsis novarum plantarum, quae in Prodromo Florae Neapolitanae, anno 1811–13 edito, describuntur (TENORE 1815b) is. A két diagnózis között csak minimális különbség van (lásd később).

Végül megemlíteném, hogy SCHWARZ (1937) feltünteti az általa tanulmányozott herbáriumi lapok feltalálási helyeit is. Italien, Kalabrien helynévvel találjuk azt az utalást, amely a *Quercus frainetto* Tenore-féle típuspéldányára vonatkozik („Orig. d. Art”), s ezt a lapot a bécsi Naturhistorisches Museum-ban (W) vizsgálta. Sajnos

⁴ Ezt SABATO (1990 p. 413. és Tab. 3.) részletesen indokolja és oldalanként összehasolítást is végez.

a múzeum Fagaceae gyűjteménye a II. világháborúban elégett, ezért a Tenore-féle lektotípus megsemmisült (Bräuchler in litt. 2021). A Herbarium Neapolitanum (NAP) két olyan magyar tölgy herbáriumi lapot őriz, amely Tenore-nak tulajdonítható. Az egyik a *Quercus frainetto* név után a Nob.⁵ jelölés szerepel és a Strada di S. Germano (Szent Herman út), a másikon Fondi (Campania) lelőhely olvasható. A lapok további információt nem tartalmaznak, így a gyűjtés időpontjára nem lehet következtetni. Mivel nincs arra bizonyítékunk, hogy Tenore e herbáriumi példányokat a faj leírása után gyűjtötte, ezért azok potenciális lektotípusnak tekinthetők. (A kijelölést lásd a Következtetések c. fejezetben.)

A *Quercus frainetto* Tenore későbbi munkáiban

Bár a téma szempontjából a legfontosabb megállapítás, miszerint a Tenore-féle fajleírás helyes évszáma 1815, az előző fejezetben részletezésre került, érdemes Tenore további munkáit is fellapozni. A *Catalogus plantarum horti regii neapolitani ad annum 1813. Appendix prima* csatolmánya, a *Synopsis novarum plantarum, quae in Prodromo Florae Neapolitanae, anno 1811–13 edito, describuntur* (TENORE 1815b) műben megjelent leírás szó szerint megegyezik az időben harmadik diagnózissal, amely az 1819. évi katalógushoz csatolt *Synopsis novarum plantarum, quae in Prodromo Florae Neapolitanae, anno 1811–1813 editio, describuntur* fejezetben (TENORE 1819a) látott napvilágot. Vagyis Tenore nagy valószínűséggel egyszerűen átmásolta 1819-es művébe a korábbiiban megjelent diagnózist (TENORE 1815b, 1819a). SABATO (1990) bizonyította, hogy TENORE (1815b) műve jelenhetett meg előbb, s csak utána láthatott napvilágot TENORE (1815a) munkája⁶, de mind a kettő megjelenési éve 1815. Ezért a Kitaibel Pál által 1814-ben leírt *Quercus conferta* a faj érvényes neve, vagyis az eddigi vélekedésekkel ellentétben nem tekinthető szinonim névnek (lásd később)!

Az 1813. évi katalógus 1819-ben megjelent második kiegészítésében (*Appendix prima / Editio altera*; TENORE 1819b) a 18. oldalon, a kert fajainak listaszerrű felsorolásában „*Quercus Frainetto* Nob.” szerepel. Ebből arra következtethetünk, hogy a kertben lehetett példánya e fajnak, de ennek sorsáról a későbbiekben nincs információ, az ötödik, utolsó katalógusban és annak függelékében (*Annotazioni*; TENORE 1845) már nem is találjuk említését. Ugyanakkor a katalógusban téves adatként is szerepelhet, amely alátámasztására a *Flora Napolitana V.* kötetében (TENORE 1835–1836(1838)a) kapunk tájékoztatást: „*Non ho potuto mai coglierla in fiore, né riceverne buoni frutti per coltivarla nel Real Orto*” (Soha nem tudtam virág-

5 Nobis = nekünk, de a gyűjtés évére ez alapján nem lehet következtetni.

6 „*The second supplement was probably published in 1815 with the last fascicle of the first volume. At any rate, it was published later than Tenore’s Synopsis (1815), in which Tenore collected the descriptions of the new species published in the Prodromus and its first two supplements...*” SABATO (1990 p. 413.).

ban szedni, és nem is kaphattam belőle jó termést, hogy a botanikus kertben művelhessem). Az 1819. évi katalógushoz csatolt Synopsis novarum plantarum, quae in Prodromo Florae Neapolitanae, anno 1811–1813 editio, describuntur önálló fejezetben (TENORE 1819a), amely folytatólagos lapszámozású, a 65–66. oldalon pedig ezt olvashatjuk: „178. QUERCUS FRAINETTO. *Foliis obovatis dilatatis pinnatifido-sinuatis subtus pubescentibus, laciniis oblongis obtusis; calycibus fructus haemisphaericis, squamis lanceolatis villosis adpressis.* / Prodr. sup. II. pag. LXIX. / Habitat in nemoribus Calabriae Ulterioris, prope Rogliano. / A Q. cerri differt imprimis capsulis minime echinatis.” Megjegyzendő, hogy több monográfiában (pl. SIMONKAI 1890, ASCHERSON és GRAEBNER 1911) és adatbázisban (POWO 2021, TPL 2013–, Tropicos 1982-, WCSP 2021) úgy szerepel, hogy ez a mű már a *Q. farnetto* nevet tartalmazza, amely utalás viszont nem állja meg a helyét!

Visszatérve a Flora Napolitana műhöz, annak IV. kötetében (TENORE 1830a) a 134. oldalon ismét találkozunk a magyar tölgygel: „5. Q. Farnetto; *foliis obovatis dilatatis pinnatifido-sinuatis subtus pubescentibus, laciniis oblongis obtuse-dentatis fructibus sessilibus; cupulis haemisphaericis squamis lanceolatis villosis adpressis.* Q. Frainetto (*typographyca menda sic evulgata*) Ten. Fl. nap. prod. suppl. II. p. 69. Syn. edit. alt. p. 65. -- B. minor.” Utána néhány olaszországi előfordulás következik, majd a szerző röviden a *Q. apennina*, *Q. cerris* és *Q. faginea* fajoktól való különbségeket adja meg. A korábbiaktól lényegében nem különböző diagnózis mellett viszont érdekes változás van a tudományos nevet illetően, amelynek okát is megadja Tenore: „*typographyca menda sic evulgata*”, vagyis nyomdahiba javítása. Az új tudományos fajnév nem más, mint a magyar tölgy olasz köznyelvi neve (*farnetto*), amely a latin, egy bizonyos tölgyfajt jelölő *farnus* szóból származtatható, aminek az olasz nyelvbe átment alakja (*farnia*) kicsinyítő képzővel képzett formája. Megjegyzendő, hogy az olasz nyelvben az Olaszországban előforduló tölgyfajoknak nem a nemzetség jelzős alakjával képzett, hanem önálló neve van: pl. cerro, farnia, fragno, leccio, rovere, roverella, sughera, vallonea. Ugyanakkor ki kell emelni azt is (Spada in litt. 2021), hogy a kicsinyítőképző (-etto) az ezzel képzett nevekben nem azt jelenti, hogy kicsi *farnia*, hanem azt érzékelteti, hogy „egy kicsit más, egy kicsit eltérő”. A *farnia* az olasz (tkp. toszkán) nyelvben a kocsányos tölgyet jelöli, így a *farnetto* név a kocsányos tölgyhöz hasonló fajt jelent. Megválaszolatlan kérdés marad, hogy a nyomdahibát miért nem javította a szerző az 1815-ben és 1819-ben megjelent botanikus kerti katalógusban (TENORE 1815b, 1819a, b), ahol szerepelteti ezt a fajt, vagy egyéb más, időközben megjelent művében, miért csak 1830-ban került erre sor. Ugyanakkor az is érdekes, hogy az európai tölgyek monográfusa, Otto Schwarz nem vesz tudomást a Tenore által jelzett nyomdahiba tényéről. Az európai és a mediterrán térség tölgyeivel foglalkozó nagyszabású művéből (SCHWARZ 1937) kiderül, hogy Tenore munkáit és herbáriumi lapjait is behatóan tanulmányozta, viszont a „Q. Frainetto (*typographyca menda sic evulgata*)” megjegyzést másképpen

értelmezte. Ő a *frainetto* névadást az alábbi módon indokolja: „*Freilich hat man bis jetzt Q. Farnetto geschrieben, in der Annahme daß das „Frai...“ ein Druckfehler sei, weil Tenore 1831 die ursprüngliche Schreibweise änderte; man hat dabei aber nicht beachtet, daß Tenore 1813, wie auch im „Cat. pl. hort. neap.“ (1819) 65, nur die Bezeichnung „Frainetto“ kannte und auch in den Exsikkaten die Art unter diesem Namen verteilte. Ganz offensichtlich handelt es sich bei der späteren Änderung um die Wahl einer anderen Dialektform – „Fragno..., Frain..., Farn...“ entspricht im Südditalienischen etwa unserem „Eich...“ –, und da Tenore wenigstens 1813–1831 die ursprüngliche Form hat gelten lassen, kann von einem Druckfehler nicht die Rede sein; nach den Nomenklaturregeln ist nur Q. Frainetto gültig, selbst wenn wirklich ein solcher vorläge, da der Name zu lange Zeit unverbessert geblieben ist.*” Ezt az álláspontot mások is támogatják (Spada in litt. 2021), szerintük a korábban emlegetett első kiadásokban nem sajtóhiba van, hanem Tenore a későbbiekben „olaszosítani” akart egy olyan nevet, amit a nápolyi tájszólásban alkalmaztak, így került általa a *frainetto* helyébe a *farnetto*. A metatézis (hangátvetés) segítségével így lett a *fraina*-ból *farnia*, s kicsinyítőképzővel *frainetto* illetve *farnetto*. (Egyébként a *farnia*–*fraina*–*fragno* neveket egész Olaszországban a tölgyek ehető termésére, a makkra is használják. Giuliano Montelucci, római botanikaprofesszor 1974 körüli szóbeli közlése szerint (Spada in litt. 2021) Tenore Nápoly piacain figyelt fel az általa addig nem ismert termésre, amit „*de lu frainett’e*” néven árultak, s ez a népies nápolyi kifejezés szerepel a magyar tölgy általa adott tudományos nevében.)

A Flora Napolitana IV. kötetében más helyen is találkozunk a magyar tölgygel. A szerző az Enumeratio Iconum Florae Neapolitanae fejezetben (TENORE 1830b) a 148. oldalon jelzi, hogy a 249. Tab. 1. Fig. a *Q. Farnetta*-é (ebben a formában). Ugyanakkor az ezt követő, az előzőhöz szervesen kapcsolódó Iconum Florae Neapolitane Alphabeticus Index fejezetben a 151. oldalon a *Quercus Farnetta* esetében már Tab. 246. Fig. 1. a jelölés. Mindezen elírásoktól függetlenül reménykedhetnénk abban, hogy az illusztrációs kötetekben a magyar tölgy képét is megtekinthetjük. Ez azonban sajnos nem így van, amelyre magyarázatot a Flora Napolitana V. kötetében (TENORE 1835–1836(1838)a) a 260. oldalon a magyar tölgy jellemzésének olasz nyelvű részében találunk: „... *e così meglio studiarne queste parti e farle effigiare; che perciò di questa bellissima specie manca tuttora la figura nella Flora*” (... jobb ezeket a részeket tanulmányozni és ábrázolni; így ebből a gyönyörű fajból az ábra még mindig hiányzik a Flórából). A kötet végén lévő Indice generale delle tavole e delle figure della Flora Napolitana fejezetben (TENORE 1835–1836(1838)b) a magyar tölgy ábrájának hiányára további megerősítést kapunk. A mutatóban már csak két *Quercus* faj szerepel: *Q. brutia* Tav. 197 Fig. 2 és *Q. Thomasii* Tav. 198. Ezek akvarelljei tanulmányozhatók, de a *Q. frainetto*-é sajnos nem. A későbbiekben elkészült-e vagy sem, nem tudjuk, mindenesetre a terv ellenére nem jelent meg.

A Flora Napolitana IV. kötetében még egy helyen bukkan fel a magyar tölgy. Az Addenda et Emendanda fejezetben (TENORE 1830c) a 156. oldalon az alábbi szerepel: „pag. 134. col. 2 lin. 22 et 23. Farnetto lege Farnetta”. Azaz Tenore a fajnevet ismételtelen módosítani kívánta. Ennek pontos okát nem tudjuk, ugyanis az olasz nyelvben a *farnetta* olyan állományt, olyan erdőt jelent, amely magyar tölgyből áll. Az is igaz, hogy különösen Dél-Olaszországban a különböző dialektusok többnyire nem tesznek különbséget a *farnetto* és *farnetta* között, azokat szinonimaként kezelik (Spada in litt. 2021).⁷

Az egy évvel később megjelent másik műve, a fajokhoz fűzött részletes magyarázatokat, értelmezéseket tartalmazó Sylloge plantarum vascularium florum neapolitanarum hucusque detectarum (TENORE 1831a) természetesen tartalmazza a magyar tölgyet is, annak 470. oldalán ezt találjuk: „Q. Farnetto; foliis obovatis dilatatis pinnatifido-sinuatis subtus pubescentibus, laciniis oblongis obtuse-dentatis, fructibus sessilibus; cupulis haemisphaericis squamis lanceolatis villosis adpressis. Q. Frainetto (typographica menda sic evulgata) Ten. Fl. nap. prod. suppl. II. p. 69. Syn. edit. alt. p. 65.” A továbbiakban jelez egy *B. minor* infraspecifikus taxont, majd a lelőhelyeket sorolja fel, végül a *Q. apennina*, *Q. cerris* és *Q. faginea* fajokkal szembeni differenciális bélyegeket adja meg. Az Enumeratio Iconum Florae Neapolitanae fejezetben (TENORE 1831b) jelzi azokat a fajokat, amelyekről akvarell készül. Itt, az 516. oldalon a 249. tábla 1. ábrája a *Quercus Farnetta* (ebben a formában), a 2. ábra a szintén Tenore által leírt *Q. brutia* fajt hivatott ábrázolni. (Megjegyzendő, hogy az ezt követő Iconum Florae Neapolitanae Alphabeticus Index fejezetben az 527. oldalon a *Quercus Farnetta* esetében Tab. 246. Fig. 1. szerepel, ahol a tábla sorszám hibás. A Flora Napolitana IV. kötetében megjelent elírás nem került javításra.) Az Addenda et Emendanda fejezet (TENORE 1831c) 541. oldalán ezt találjuk: „pag. 470. lin. 16 et 17. Farnetto lege Farnetta”, amely tartalmát tekintve a Flora Napolitana IV. kötetében ugyanígy szerepel. Ismételtelen felmerül a kérdés, hogy az egy évvel később megjelent Sylloge művében miért nem javítva, *Farnetta* fajnévvel jelent meg a leírás, miért kellett azt ismételtelen az Addenda et Emendanda részben jelezni?

A magyar tölgy utolsó említéseivel a Flora Napolitana záró kötetében találkozunk. A kiegészítésként szánt Ad Florae Neapolitanae Syllogem Appendix quarta; loca natalia quaedam, plantasque nuperrime detectas vel antehac ommissas complectens fejezet (TENORE 1835–1836(1838)c) XIV. oldalán a *Quercus Farnetto* Ten. esetében egy újabb lelőhelyet ad meg. (Érdekesség, hogy a korábbi *Farnetta* fajnevet itt már elveti, s visszatér a *Farnetto*-hoz.) A fő fejezet (TENORE 1835–1836(1838)a) 260. oldalán pedig az eddigi legrészletesebb jellemzést olvashatjuk: „3052. QUERCE FARNETTO *Ital.* Quercus Farnetto *Lat.* Chêne farnetto

⁷ Közép-Olaszország Umbria tartományában egyébként van egy Farnetta nevű település, amely nevét a határában álló kiterjedt magyar tölgy erdőtől származtatja (URL2).

Franc. Foliis obovatis amplis, pinnatifido-sinuatis, supra glabris subtus ferrugineo-pubescentibus, laciniis oblongis usque ad rachidem fere productis, utrinque dentatis, dentibus obtusis acutisque, fructibus sessilibus aggregatis; cupulis tomentoso-sericeis levibus. Ten. Syll. in fol. in Flora napol. tom. 4. pag. 134. in 8. pag. 470. (excl. var. minor, quae ad Q. apenninam pertinet).” Utána részletes olasz nyelvű jellemzés következik, majd pár előfordulás és néhány megjegyzés.

Tenore hat latin nyelvű diagnózist közölt a fajról. Az első (TENORE 1815b) és a harmadik (TENORE 1819a) egymással teljesen megegyezik, míg a második (TENORE 1815a) az írásjelek következetlen alkalmazásától (nyomdahiba?) eltekintve mindössze egy kifejezésben különbözik. Ez pedig a levéltagolások szárnyasan fogazott (*pinnato-dentatis*) tulajdonságára vonatkozik. A negyedik diagnózisban (TENORE 1830a) ezt a jelleget már egyértelműbben adja meg (tompán fogas = *obtuse-dentatis*), ugyanakkor új bélyegként a termések ülő sajátosságát (*fructibus sessilibus*) emeli ki, és új kifejezésként a kupacsot (*cupula* a korábbi *calycibus fructus* helyett) alkalmazza. Az ötödik diagnózis (TENORE 1831a) szó szerint megegyezik a negyedikkel. A legnagyobb különbséget az utolsó diagnózisban (TENORE 1835–1836(1838)a) lehet felfedezni. Itt már részletesebb jellemzést ad a levél színéről és fonákjáról, a levéltagolások sajátosságairól, a mellékke-rejok alakjáról és a kupacs(pikkelyek) szőrözöttségéről. Fontos kiemelni, hogy az utolsó diagnózist egy hosszabb olasz nyelvű jellemzés követi, amelyben a levéltulajdonságok részletes bemutatása mellett a fa habitusára és termésére vonatkozóan is kapunk információt. Ugyanitt olvasható a különbségek legrészletesebb megadása is a *Quercus apennina* Loisel. és a *Q. pyrenaica* Willd. fajokhoz képest.

Röviden ki kell még térni Tenore tudományos fajnevet érintő névváltoztatásaira is. A *frainetto* – *farnetto* névcserét, annak ellenére, hogy maga a szerző végezte, a nomenklatúrai szabályok nem teszik lehetővé (ICN Principles III. & IV., TURLAND et al. 2018). A *farnetto* – *farnetta* névcseréje ugyan csak időleges volt Tenore-énél, s magyarázni sem tudjuk, ennek ellenére az utóbbit is – mivel szabályosan volt közölve – fel kell venni a szinonima tárba (ICN Art. 60.1., TURLAND et al. 2018).

A *Quercus conferta* leírása, és a magyar tölgy Kitaibel Pálhoz kapcsolódó egyéb tudományos nevei

A Kitaibel által leírt fajok egyik forrása élete fő műve, a *Descriptiones et Icones Plantarum Rariorum Hungariae I–III.* (WALDSTEIN et KITAIBEL 1802–1812), amely 280 ritka fajt mutat be. Számos, a tudományra nézve új fajleírása – az akkori publikációs nehézségek miatt – viszont egyéb helyen jelent meg (KOVÁTS 1997), ezek közül második helyen áll Kitaibel jó barátja, Joseph August Schultes ausztriai flórája (SCHULTES 1814), amely egyben a magyar flóra egyik jelentős forrása is. E mű 619. oldalán az alábbiakat találjuk: „1471. *Gedrängt früchtige*

E.⁸ [Q. conferta, Kit.]. / *Die Blätter beynahe sitzend, gegen die Spitze breiter; an der Basis herzförmig, unten weichhaarig-filzig, gefiedert-geschlitzt buchtig; die Lappen stumpf, vollkommen ganzrandig, oder wieder gelappt; die Kelche der Frucht beynahe sitzend, weichhaarig, mit freyen Schuppen. Prof. Kit. Quercus glomerata fl. franç.? Ch. a petits glands? / (Die Früchte dicht gedrängt, und wie man sagt, essbar. In Slavonien. h).*” Ez az első hivatalos leírása a magyar tölgynek, amely ugyan nem latin, hanem német nyelven látott napvilágot, de ez a nevezéktan vonatkozó szabályai szerint akkor megengedett volt (ICN Art. 39., TURLAND et al. 2018). Mivel Tenore *Quercus frainetto* neve és diagnózisa csak 1815-ben került nyilvánosságra, ezért csak szinonim névként kezelhetjük, s a magyar tölgy érvényes tudományos fajnevéül a *Quercus conferta* Kit. nevet kell alkalmaznunk (ICN Principles III., IV. & Art. 11., TURLAND et al. 2018)!

Ismert tény, hogy Kitaibel Pál (1757–1817), a „magyar Linné” óvatos volt az újnak vélt taxonok névadásával és leírásával, amihez sokszor időhiány és közlési nehézség is járult (JÁVORKA 1957). Ez a magyar tölgy esetében is jól tetten érhető. Fontos kiemelni, hogy e faj első, latin nyelvű jellemzése Kitaibel útinaplójából maradt ránk. 1800-ban, első bánáti útján (Iter banaticum primum) találkozott egy olyan tölgyfajjal, amelyet addig nem ismert. Oravica⁹ felől június 27-én érkezett Csiklovára¹⁰, ahol több napot töltött. Július 1-én a Szemenik-hegység nyugati részébe tett gyűjtőutat, ahol a Koronához címzett vendégfogadó mögötti völgyben botanizált. Útinaplójában (GOMBOCZ 1945 pp. 541–542.) az alábbiakat olvashatjuk: „*Den 1-ten July in das Thal hinter dem Wirtshause zur Krone / ... Der Wald besteht aus Quercus Robur und zum Theil aus einer anderen Art: fol. subsessilibus, postice angustatis, profunde sinuato-pinnatifidis, sinibus rotundatis, lobis mediis margine anteriore integerrimo, posteriore subsinuato. Folia utrinque scabra, hirsuta, pilis fasciculatis in stellam atplanatis, subtus tomentosa. Basis foliorum cordata, nec in petiolum protracta, ut in Robore. Ramuli juvenes hirsuti, brevi calvescunt, nec ut in pubescente tomentosi restant.*” A naplójegyzet alapján nem kétséges, s erre már GOMBOCZ (1945 p. 542.) is rámutatott, hogy az ismeretlen faj a magyar tölgy. A probléma abból adódik, hogy közel másfél évszázadig Kitaibel útinaplói kéziratban heverték, nem hozták őket nyilvánosságra, így a vonatkozó jellemzések fajleírásnak semmiképpen sem tekinthetők (ICN Art. 33., TURLAND et al. 2018). A többi érvényességi kritérium (pl. akkor még nem adott nevet ennek a tölgyfajnak = sine nomine, ICN Art 6.1., TURLAND et al. 2018) vizsgálata így fölösleges.

8 Eiche

9 Oravicabánya (ma Oravița, RO), város Krassó-Szörény megyében, a Bánságban

10 Csiklovabánya, Csiklóbánya (ma Ciclova Montană, RO), falu Krassó-Szörény megyében, a Bánságban

A fajnév nélküli, 1800-ban keletkezett naplójegyzet után vélhetően a magyar tölgy első, Kitaibel által rögzített köznyelvi (népi) nevével és egy újabb jellemzésel szintén útinaplójában találkozunk. Az 1808-ban teljesített Iter slavonicum vonatkozó naplórészlete az alábbi (LÖKÖS 2001 p. 158.): „*Den 3-ten [August] nach Posega¹¹, Szkenderovcze¹² und Lusincze¹³ / ... Quercus ... (sclav.¹⁴ Kittnyák): arbor procera; ramis patentibus, saepe oppositis ternisve. Cortex senior rimosus, junior nigro-cinerascens, tuberculis parvis sparsis cinerascensibus obsitus, hornus in ramulis angulatis, cinereofuscus, tomentosus. Fol. obovata ad 4½–5 pollices longa, 3 et ultra lata, versus basin cordata, angustata, supra subnuda scabriuscula, subtus tomentosa, incana, pinnatifida: laciniis obtusis, lingioribus, postice sinuato-lobatis reliquis integerrimis. Petioli brevissimi, tomentosi. Fructus aggregati, in apice ramulorum sessiles. Calyx hemisphaericus, squamatus: squamis oblongis, obtusis, adpressis, villosis, glandes. Ramuli terminantes, gemmae squamis linearibus, villosis, longiusculis, stipata.*” A Herbarium Kitaibelianum (BP) öt lapja (XXXVII/38, /40, /43, /44, /45 jelzettel) kapcsolható ehhez a leíráshoz, amelyeket a /44 kivételével név nélkül és Ex it. slav.¹⁵ megjegyzéssel látott el Kitaibel, míg a /44 lapon *Quercus* és Ex it. slavon. olvasható. JÁVORKA (1935) revíziója során valamennyi példányt *Quercus conferta* Kit. néven azonosított. (Ez az öt herbárium lap – a Kitaibel-féle érvényes fajleírással és az abban szereplő lelőhellyel összevetve – potenciális típuslapnak tekinthető, a lektotípus kijelölését lásd a Következtetések c. fejezetben.)

Az 1810-ben megtett Iter banaticum tertium során készített útinapló újabb adatokkal szolgál, s az alábbiakat tartalmazza (LÖKÖS 2001 p. 207.): „*Den 27-ten [Juny] nach Ménes¹⁶ / ... Zwischen den Weingärten ... Quercus cerris, pedunculata, sclavonica und eine andere, der pubescens ähnliche Art. ...*” Borbás Vince azt a nézetet vallja, hogy a *Quercus sclavonica* (helyesebben *slavonica*) a magyar tölgy első, provizórikus tudományos neve (BORBÁS 1886a), amelyet Kitaibel a korábbi jellemzésekkel (1800, 1808) nem kapcsolt össze (ICN Art. 38.1., TURLAND et al. 2018), s a későbbiekben – valamilyen oknál fogva – maga is hanyagolt. Ehhez a névhez sem jellemzést, sem herbárium lapot nem lehet társítani.

Viszont a két nappal később készült naplóbejegyzésnél már provizórikus tudományos név, valamint jellemzés¹⁷ is szerepel, s ezekhez herbárium lap is ren-

11 Pozsega (ma Požega, HR), Pozsega-Szlavónia megye székhelye

12 Szkenderovcze (Szkenderovác) (ma Skenderovci, HR), falu Pozsega-Szlavónia megyében

13 Lusincze (Luchinczi) (ma Lučinci, HR), falu Pozsega-Szlavónia megyében

14 Sclav. (slav.) = slavonicus, azaz szlavóniai

15 Ex itinere slavonicum = a szlavóniai útról

16 Ménes (ma Miniș, RO), falu a Maros mentén, Arad megyében

17 Ezt a naplóbejegyzést már BORBÁS (1886a) is ismerte: „*Qu. spicata* Kit. *mcpt. a magyar nemz. museum könyvtárában (Oct. Germ. 114., II. ex itinere Banatico, nem a budai Qu. spicata.)*”

delhető (LÖKÖS 2001 p. 211.): „*Den 29-ten [Juny] nach Temeschwar*¹⁸ / *Quercus spicata mihi. Arbor procera; ramis patentibus, ramulis hornis subsulcato-obtuse angulatis, tuberculis albis obsitis, vix notabiliter pubescentibus. Folia brevissime petiolata, majora quam in Qu. pedunculata, plana, circumferentia obovata, antrorsum latescentia, basi angulata, basi cordata, lobis inaequalibus, profunde sinuata; lobis oblongis integerrimis, subsinuatis, sinubusque obtusis, supra glabra seu punctis eminentibus, scabra, subtus tomentosa, incana, petiolis tomentosis, basi incrassatis. Fructus in pedunculis axillaribus, erectis, pubescentibus, ½-1 pollicaribus, sessiles. Cupulae squamis adpressis, liberis, linearibus, obtusiusculis, pubescentibus, basi adnata dilatatis. Bractee stipulares lineares acutae, supra glabrae, subtus villosae, caduces.*” A Herbarium Kitaibelianum XXXVII/34 jelzett lapja *Quercus spectabilis* néven őriz magyar tölgy gyűjtést, amelyhez Kitaibel a schedán az alábbi megjegyzést írta: „*sub nomine spicatae, quod alteri indidi, descripta in diario itineris a. 1810 peracti. Habitat inter vineas Ménesiensis. A Qu. slavonica (Kittnyák) diversa fructibus pedunculatis*”. Erre a lapra egyébként először Simonkai Lajos hívta fel a figyelmet (SIMKOVICS 1883), aki azt revíziója során a *Q. conferta* Kit. taxonnal azonosította. (Megjegyzendő, hogy tölgykutatóink, mint Simonkai Lajos, Fekete Lajos, Borbás Vince nem vagy csak részben ismerték Kitaibel kéziratós útinaplóit, tekintve, hogy azok csak jóval később, 1945-ben (GOMBÓCZ 1945) és 2001-ben (LÖKÖS 2001) láttak nyomtatásban napvilágot, így az abban foglalt leírások, nevek is többnyire ismeretlenek voltak számukra. Kitaibel herbáriumát viszont Simonkai és Borbás is tanulmányozta.) FEKETE (1886) későbbi megállapítása („*Végre a Quercus spectabilis Kit. – Quercus spicata Kit. nem egyéb, mint a Quercus pubescens Willd. egy változványa s annak a magyar tölgygyel nincsen semmi köze*”) azonban nem állja meg a helyét, amely tényre BORBÁS (1886e) és SIMONKAI (1887) is rámutat, s ismételten megerősítik, hogy a magyar tölgyet („*vagy annak egy változványát*”) kell e nevek alatt érteni¹⁹. A *Q. spectabilis* Kit. ex Simonk.²⁰ taxont BORBÁS (1887a) is felvette határozókulcsába, önálló fajként tárgyalva, de kevés információt közölve: „*Levele szélesen fordított tojásdad vagy ugyanazon az ágon keskeny elliptikus, öblös. Gyümölcse 2–4 cm hosszú kocsányon nyugszik (házánk déli része) = Qu. spectabilis Kit. (Qu. Heuffelii Simk.)*”. JÁVORKA (1935) herbáriumi revíziója során ezt a taxont *Quercus conferta* Kit. f. *heuffelii* Simk. névvel látta el.

18 Temesvár (ma Timișoara, RO), város a Bánságban, Temes megye székhelye

19 E helyen nincs lehetőség kitérni arra az esetenként éles hangvételű szakmai vitára, amely a tölgytaxonjaink (s így a *Quercus conferta*, *Q. frainetto*, *Q. hungarica*, *Q. spectabilis* és *Q. spicata*) tekintetében az 1880-as évek közepe táján Borbás Vince, Fekete Lajos és Simonkai Lajos között folyt.

20 Mivel e nevet SIMONKAI (1887) szinonimaként közli, ezért érvénytelennek tekintendő (ICN Art. 52.2., TURLAND et al. 2018).

Szintén 1810-ben került sor az Iter buziásense útra, melynek naplőbejegyzése – érdekes módon – ugyanazon a napon a magyar tölgyről két jellemzést is tartalmaz (LÖKÖS 2001 pp. 228–229.): „Den 19-ten [September] nach Csákova²¹ / ... In sylva Szilasiculi dominatur *Quercus foliis breviter petiolatis, basi inaequaliter cordatis, supra punctis eminentibus, scabris, subtus tomentosus, extrorsum dilatatis, profunde pinnatifido-sinuatis, sinibus lobisque obtusis, subbilobis, subtus tomentosus, cupulis squamatis, squamis liberis, pubescentibus, stipulis linearibus, extus sericeo-villosis. Folia palmaria, non raro spithamaea. Rachis et venae cum petiolo flavescenti-albidae, pubescenti-tomentosae. Petiolus basi incrassatus. Cortex bimus griseus, nitidus, homus pallidae virescens, densissime pilis brevioribus obsitus, utroque punctis vix elevatis albidis adpersus, glandes oblongae. Stylo mucronatae, glabrae, laeves. Nucleus ab insectis, avibus et muribus (?) exeditur.” Ehhez a jellemzéshez a Herbarium Kitaibelianum egy lapját tudjuk hozzárendelni, a XXXVII/36 jelzetűt, amelyet Kitaibel *Quercus* névvel és „Ad Szilas in Cottu Temesiensi” megjegyzéssel látott el. JÁVORKA (1935) revíziója során „[conferta mihi] (nova species) ad Szilas in sylva (in Cottu Temesiensi)” kísérőszöveggel látta el a gyűjtést. A fenti diagnózis után Kitaibel három tölgyfajt említ, a csert, a kocsánytalan tölgyet és egy olyan fajnevet, amit eddig ő maga sem alkalmazott: *Quercus squamata* (Zser, Weisseiche). A napi naplőbejegyzés végén, vélhetően tisztázatként pedig az alábbiakat találjuk (LÖKÖS 2001 p. 229.): „*Quercus squamata: Arbor procera, ramis patentibus, ramulis hornis, iterumque obtuse sulcato-angulatis; cortice primum viridescente, demum fuscente, in bimis senioribusque magis magisque profunde cinerascete, punctis elevatis albidis adpersa; annosiore obscure fuscescenti cinereo, rimoso ac demum (ut venatores adsererant) intra annum 12 et 15 circiter frustatim secedente atque cadente; ligno fuscenti-albido, radiis pallidioribus e centro fusco excurrentibus, circulisque inaequalibus undulatis distincto. Gemmae oblongo-ovatae, obtusiusculae, cinerascete-fuscae, villosa-tomentosae, squamis obtusis tenuissime ciliatis, axillares, solitariae, minores, terminales ternae, quaternae confertae. Folia alterna, brevissime petiolata, patentia, diaphane reticulato-venosa, juniora utrinque, seniora subtus cano-tomentosa, supra demum calvescentia, attamen a pilis quibusdam per lentem discernendis et punctis eminentibus minutissimis scabriuscula, saepe palmam spithamamve longa, basi inaequaliter cordata, angusta, antrorsum valde latescentia, ultra medium pinnatifido-sinuata, sinibus, lobisque obtusis, oblongis, integerrimis, lobulatisque, i. e. majoribus margine inferiore uno alterove lobulo antice auctis, maxime subrevoluti. Petioli tomentosi, supra canaculati, basi incrassati. Stipulae petiolis plusquam duplo longiores, angustae, lineares, extus tomentosae. Fructus axillares, terminaleque, in pedunculo communi semipollucari longiore breviorere erecto, firmo sessiles, saepe 3–4-pluresve**

21 Csákova (Csák) (ma Ciacova, RO), város a Bánságban, Temes megyében

conferti. Cupula haemisphaerica, squamata, squamis linearibus, obtusiusculis, imbricatis, liberis, circum marginem apice patulis. Glandes oblongae, obtusae, stylo persistente mucronatae, laeves, nitidae, nucleo, quam in aliis nostratibus, dulciore, hinc sciuris, muribus, avibus, suibusque prae aliis expetitae.” Ez a magyar tölgy legteljesebb jellemzése, s maga a tudományos név (*Quercus squamata*) eddig ismeretlen volt a tudomány számára²². Ebben a leírásban szerepel a termés bemutatásánál először az a latin kifejezés (*confertus*), amely a későbbiekben a nyilvánosan közzétett tudományos fajnév alapját jelenti. Viszont herbáriumi lapot ehhez a névhez és leíráshoz nem tudunk rendelni.

Kitaibel kézirati hagyatéka feldolgozásának eredményei között, amelyek halála után csaknem fél évszázaddal, Kanitz Ágost révén kerültek nyilvánosságra, szintén találunk értékes információkat e fajhoz. A Linnaea 32. kötetében megjelent tanulmány (KANITZ 1863) egy évvel később önállóan is napvilágot látott (KANITZ 1864), s ezekben a magyar tölgyről az alábbiakat olvashatjuk (p. 354., ill. p. 50.): „211. *Q. conferta mihi. / Fructus sessiles, aggregati. Calyces hemisphaerici, caui, extus tomentosopilosi, tactu molles, intus a margine piloso usque ad basim tomentosi, squamati: squamis appressis, lanceolatis, obtusiusculis, tomentosopilosis, tactu mollibus, inferioribus brevioribus, subovatis. Glandes oblongae plerumque duplo longiores, communiter utrinque attenuatae, apice non impresso sed obtuso, mucronatae, per lentem inspectae in apice vestigia tomenti exhibent, hinc forte juniores tomentosae. Glandes accepi per pharmacopaeum Eszekiensem Fátz e territorio pagi Kutyevo in Cottu Posegano, dein medio Dris. Küttel a Keresztur. Klapka a 1813 misit arbores, in quibus sequentia observavi: Folia, licet arida, adhuc Martio ad finem vergente fortiter adhaerebant, et subtus tomentum exhibebant; petioli tomentosi, vix ultra 2 lineas longi; ramuli horni, seu potins annotini, cortice cinascente, initio laevi glabro, nequaquam tomentoso; gemmae ovato-oblongae, acutiusculae, obscure fuscae: squamis ovatis, obtusis, intimis subsericeis”.*

A fent említetteken kívül a Herbarium Kitaibelianum további 6 lapja köthető még valamilyen módon a magyar tölgyhöz. A XXXVII/39 és /42 jelzetűek semmiféle információt nem tartalmaznak, JÁVORKA (1935) revíziója során *Quercus conferta* Kit. névvel látta el őket. Ménesnél – a korábban említetteken kívül – további példányokat is gyűjtött. A XXXVII/24 jelzetűn érdekes módon két különböző taxonhoz tartozó példányt találunk, ugyanakkor Kitaibel csak a *Quercus pubescens* nevet és az „*Inter vineas Ménesienses*” lelőhelyet tünteti fel. A /24/1 jelzetű példány *Quercus conferta*, míg a /24/2 jelzetű *Q. conferta* × *Q. pubescens*. Utóbbiban JÁVORKA (1935) nem biztos, megjegyzése: „*conferta* × *lanuginosa* ?” Az útinaplókkal összevetve vélelmezhető, hogy erre a gyűjtés-

22 E tény is azt támasztja alá, hogy Borbás Vince Kitaibel útinaplóinak csak egy részét tanulmányozhatta, furcsa módon e név és a terjedelmes diagnózis eddig senkinek sem tűnt a szemébe.

re 1810. június 27-én kerülhetett sor. Szintén ekkor gyűjthette Kitaibel azt a példányt, amely a XXXVII/27 jelzetű lapon *Quercus ménesiensis* néven szerepel, a hozzá fűzött megjegyzés: „*Ménesiensis interea mihi. Inter vineas Ménesiensis N. 8*”. Ezt a taxont egyébként megtaláljuk a Kanitz-féle Pauli Kitaibelii Additamenta ad Floram Hungaricam című összeállításokban is (KANITZ 1863, 1864), amelyekben Kitaibel mindössze ennyit ír róla: „*Quercus Ménesiensis interea mihi / Fructus sessiles aut breviter pedunculati. Inter vineas Ménesiensis.*” JÁVORKA (1935) szerint ez a gyűjtés „*confertae hybrida + lanuginosae forma?*”. A XXXVII/41 jelzetű lap nevet nem tartalmaz, csupán az „*Inter plantas montis Papuk*” megjegyzést. A JÁVORKA (1935) szerint is *Q. conferta* névvel illelhető példány gyűjtésére az útinaplók szerint Kitaibel szlavóniai útján (Iter slavonicum) 1808. augusztus 6-án kerülhetett sor (LÖKÖS 2001 pp. 158–160.). Az útinaplóban a Papukon egyébként nem ír tölgyfajról, viszont arról jövet a Lipovác-hegy alsó részén a cser mellett kétszer is említi a Weisseiche-t, ami ugyan a német szakirodalomban általában a kocsánytalan tölgyet jelöli, de vélelmezhető, hogy ő a magyar tölgyet értette alatta (ahogyan azt a *Quercus squamata* név említésekor már láttuk). A XXXVII/76 jelzetű lap tűnik a legrejtélyesebbnek. A Kitaibel által adott név a *Quercus conferta* mihi²³, amely mellé a népi neveket is felsorolja (Grányik, Gránicza, Kittnyák). Ugyanakkor JÁVORKA (1935) sem tartja ezt a példányt magyar tölgynek („*lanuginosa (Thuill.) Lam., ad β subconfertam Borb. vergens*”), s annak tanulmányozása során megerősíthető, hogy a lapon *Quercus pubescens* Willd. taxon található. Továbbra is homály fedi, hogy hol és mikor gyűjthette ezt a példányt Kitaibel, névadása és a herbárium sorszáma alapján vélelmezhető, hogy a *Quercus conferta* leírásának megjelenése idején (1814) vagy talán csak azután. Az is elképzelhető lenne, hogy Kitaibel schedája valamelyik korábbi gyűjtőlapról átkeveredett volna ide?

A Herbarium Berolinense (B) egy *Quercus conferta* példányt őriz Kitaibel gyűjtéséből (B-W 17650-01 0), amelyet vélhetően Kitaibel Carl Ludwig Willdenownak, a „német Linnének” juttathatott el. Ezt a lap jobb alsó sarkában lévő „Kitaibel W.” jelzés is megerősíti, a lelőhely és a dátum – mint a többi gyűjtés esetében is – viszont sajnos hiányzik. A lapon felragasztva Kitaibel ceruzával írott levelének egy részletét is megtaláljuk²⁴. Egy másik, csatolt borítólapon pedig Willdenow latin nyelvű besorolása és jellemzése olvasható („*Enneandria Digynia / Quercus conferta foliis obovatus oblongis profunde pinnatifido sinuatis subtus pubescentibus, lobis subpinnatis obtusis lanceolatis fructibus confertis sessilibus / Habitat in Hungaria*”). Megválaszolatlan kérdés marad, hogy ez lenne-e az a típuspéldány, amire monográ-

23 Tehát ez a lap lehetne a *Quercus conferta* holotípusa.

24 A levél igen nehezen betűzhető, megfejtése még várat magára.

fiájában Otto Schwarz hivatkozik (SCHWARZ 1937): Ménes (Kitaibel ! HB – Orig. d. *Q. conferta*). Az ehhez szolgáló adalékot lásd később.

A Herbarium Kitaibelianumban (BP) és a prágai Nemzeti Múzeum herbariumában (PR), ahol a Kitaibel gyűjtések java részét őrzik, típuspéldány kijelölésére ez idáig nem került sor (CHRTEK és SKOČDOPOLOVÁ 1982, KOVÁTS 1992, 1997). Megjegyzendő, hogy MÁTYÁS (1970) két infraszpecifikus egységhez is rendelt holotípusként herbáriumi példányt (Herbarium Kitaibelianum in BP: XXXVII/34 és /37, utóbbi már nem fellelhető), de mindkét név ma nomen illegitimum-ként kezelt. (Ezek részletezését lásd egy későbbi tanulmányban.)

Érdekességképpen elmondható, hogy Heuffel János, a Bánság növényvilágának kutatója összefoglalást közölt a magyarországi lombhullató tölgyekről (HEUFFEL 1850), ahol jelzi, hogy sem a *Quercus conferta* Kit., sem a *Q. hungarica* Hubeny fajokat nem gyűjtötte még. Ugyanakkor a *Quercus budayana* Haberle (az ő írásmódjával: *budaiana*) szinonim nevéül – igaz, kérdőjellel – a *Q. conferta* Kit., a *Quercus esculus* L. (lásd később) szinonimájaként pedig a *Q. conferta* Heuff. et Wierzb. ad amicos, non Kit. és a *Q. hungarica* Hubeny neveket – utóbbit szintén kérdőjellel ellátva – adja meg. Mind a *Q. conferta* Kit., mind a *Q. conferta* Heuff. et Wierzb. részletes jellemzését is adja, amelyekből kiderül, hogy utóbbi a tipikus magyar tölgyhöz képest egy kistermetű fafaj, amely lombját csak tavasszal veti le, s Heuffel szerint az egész Bánát domb- és hegyvidékén megtalálható. A termetből és a késői lombhullatásból arra lehet következtetni, hogy Heuffel és barátja, Wierzbicki *Q. conferta*-ja az akkor általánosan alkalmazott rövid vágásfordulóval kezelt és sarjaztatott fákra, s a *Q. aurea* Wierzb.²⁵ fajra vonatkozhat.

Kitaibelnek van egy olyan tölgytaxonja, amely az elmúlt másfél évszázadban számos félreértést, rossz értelmezést váltott ki. A *Quercus hungarica* Kit. névvel, amelyet akár a magyar tölgy tudományos nevének is tekinthetnénk (lat. *hungaricus* = magyar), a Kanitz Ágost által feldolgozott kézirati hagyatékban találkozunk (KANITZ 1863, 1864) először, ahol a taxon rövid jellemzése is olvasható (p. 353. ill. p. 49.): „203. *Q. hungarica interea mihi. / Primo intuitu Q. pedunculatae similis, quacum-utique-foliorum magnitudine et forma convenit: sed diversa foliis longius petiolatis; fructibus breviter pedunculatis. Legi ni fallor, in silva budensi.*” A Herbarium Kitaibelianum (BP) XXXVII/14 jelzetű lapja őrzi e taxon típuspéldányát, amely lapon a „*hungarica interea mihi. N. 3. - Ni fallor, in sylva bud. lecta*” megjegyzés olvasható. A diagnózis és a herbáriumi lap alapján egyértelmű, hogy nem a magyar tölgyről, hanem a kocsánytalan tölgyről van szó, erre már Simonkai Lajos és Borbás Vince is felhívta a figyelmet (SIMKOVICS 1883, BORBÁS 1884). JÁVORKA (1935) revíziója szerint ez a taxon a *Quercus*

25 Ez a taxon a közelmúltig *Quercus dalechampii* (sensu auct. medioeur. non) Ten. néven volt ismert (BARTHA 2021).

aurea Wierzb., amelyet a későbbiekben Soó Rezső *Quercus dalechampii* Ten. var. *hungarica* (Kit.) Soó néven és rangon tárgyalt (Soó 1970). Az először 1863-ban nyilvánosságra hozott *Quercus hungarica* Kit. név azért tekintendő érvénytelennek (nom. illeg.), mert az 1830-ban leírt *Quercus hungarica* Hubeny taxonnal (lásd később) fennáll a homonimia esete (ICN Art. 53., TURLAND et al. 2018).

Kitaibel óvatossága a tudományos neveket illetően abban is megmutatkozik, hogy a magyar tölgy megtalálásától (1800) egészen a leírás hivatalos megjelenéséig (1814) herbáriumi lapjain és naplóbejegyzéseiben vagy nem adott fajnevet, legfeljebb csak *Quercus*-t emlegetett, vagy ha adott is, akkor azokat nem hozta nyilvánosságra. Kérdéses a *Quercus s(c)lavonica* név, amelyhez jellemzés nem készült, nincs herbáriumi lapja, s csak közvetve következtek eddig arra, hogy a magyar tölgyre vonatkozhat. A XXXVII/34 jelű herbáriumi lapon, amelyen az általa leírt *Q. spectabilis* (*Q. spicata*) található, összehasonlítóképpen szerepelteti a *Q. slavonica* (Kittnyák) taxonnevet is (lat. *slavonicus* = szlavóniai). Ugyanakkor a XXXVII/76 jelű lapon, melynek gyűjtési dátuma nem ismert, *Quercus conferta* mihi névadással szerepelnek a népi nevek is: Grányik, Gránicza, Kittnyák. Viszont ez utóbbi példány a revízió során *Q. pubescens*-nek bizonyult! Lehetséges, hogy összekeveredtek volna a schedák? Csak feltételezni tudjuk, hogy Kitaibel a *Q. s(c)lavonica* és a népi Kittnyák²⁶ nevet a magyar tölgyre vonatkoztatta. A naplójából fent már emlegetett „*Quercus cerris, pedunculata, sclavonica und eine andere, der pubescens ähnliche Art*” megfogalmazás esetében a többi naplóbeli utalás és herbáriumi lap alapján az vélelmezhető, hogy a „*Q. s(c)lavonica*” és a „*der pubescens ähnliche Art*” ugyanúgy a magyar tölgyre vonatkozik, de az előbbi az ülő termésű, az utóbbi a hosszabb terméstengelyű típus lehet. Ez utóbbi a külön fajnak vélt *Quercus spicata*²⁷ (lat. *spicatus* = füzéres) és a *Q. squamata*²⁸ (lat. *squamatus* = pikkelyes), amely nevek nála is hamar feledésbe mentek. Ráadásul az előbbi faj herbáriumi lapján már *Q. spectabilis* (lat. *spectabilis* = méltóságos, tekintélyes) szerepel! Kitaibel végső, nyomtatásban közzétett neve végül is a *Q. conferta* (lat. *confertus* = összenyomott, tömött) lett, amely faji jelzőt ő a német nyelvben is következetesen alkalmazta („*gedrängt fruchtige*” Eiche), bár nem ez lett a magyar tölgy német köznyelvi neve.

Kitaibel fent közölt jellemzései között csak óvatossággal tehetünk összehasonlítást. A magyar tölgyre vonatkoztatható hét jellemzés Kitaibel felfogásában több fajra (taxonra) készült, mivel bizonytalan volt abban, hogy a bemutatás-

26 A délszláv neveket illetően BORZAN (2001) szerint a kitnjak a kocsánytalan tölgy, a sitna granica a molyhos tölgy, míg a krupna granica és slatka granica a magyar tölgy neve.

27 *Quercus spicata* Bonpl. néven 1809-ben Aimé Bonpland Mexikóból jelzett egy tölgytaxont, amely a *Q. obtusata* Bonpl. ugyanabban az évben leírt faj szinonim neve.

28 *Quercus squamata* Roxb. néven 1832-ben Indiából William Roxburgh jelzett egy tölgytaxont, amely ma érvényes neve *Lithocarpus elegans* (Blume) Hatus. ex Soepadmo.

ra kerülő példányok azonos fajhoz tartoznak-e. Kérdés, hogy a jellemzésbeli különbségek ténylegesen az infraszpecifikus változatosságnak és/vagy Kitaibel rövid idejű terepi megfigyeléseinek, az ezekből eredeztethető pontatlanságnak tudhatók-e be. Ugyanakkor az is kérdés, mivel utalások nem fedezhetők fel, hogy herbáriumi lapjait felhasználta-e a tényleges leírás (KITAIBEL in SCHULTES 1814 sub *Quercus conferta*) és kiegészítései (KANITZ 1863, 1864 sub *Q. conferta*) során. Ez utóbbi egyébként nem is tekinthető fajjellemezésnek, tekintve, hogy csak néhány, elsősorban a termésre, ill. gallyra, vesszőre és rügyre vonatkozó bélyeget, továbbá gyűjtési körülményt részletez. A faj legalaposabb bemutatása mindaddig rejtve maradt naplójában (LÖKÖS 2001 p. 229. sub *Quercus squamata*), amelyben a szokásos botanikai bélyegek nagyon részletes bemutatásán túl a kéregről és a faanyagról is kapunk alapos jellemzést. Érthető módon időben az első jellemzés (GOMBOCZ 1945 pp. 541–542. sine nomine) a legkevésbé részletezett, akkor még csak a leveles hajtás bélyegeire térhetett ki, termés nem állt rendelkezésére. De szintén szűkszavú a hivatalos leírás is (KITAIBEL in SCHULTES 1814 sub *Quercus conferta*), amely rövidségével a megjelenés helyéül szolgáló mű stílusához igazodott. További jellemzései (LÖKÖS 2001 p. 158. sub *Quercus* ... (sclav. Kittnyák), p. 211. sub *Quercus spicata* (a herbáriumi lapon már *Q. spectabilis*), p. 228. sub *Quercus*) terjedelemben, stílusban hasonlítanak egymáshoz, a termés és különösen a levél bemutatásában bennük sok közöset találunk.

Tudománytörténeti érdekesség, hogy a nagybeteg Kitaibel 1816. augusztus 7-én Arácson írott és a fiatal Sadler Józsefhez címzett levelében (GOMBOCZ 1935) kéri a Tokajba és környékére készülő ifjú kollégát, hogy az erdőkben két, általa meg nem nevezett, de röviden jellemzett tölgyfajnak szenteljen figyelmet. Az egyik jellemzés esetében a magyar tölgyre lehet ismerni, amelynek előbukkanását Kitaibel e területeken is várta. Rövid ismertetése e levélben az alábbi: „*foliis subsessilibus profunde pinnatifido-lobatis, subtus tomentosis; fructibus confertis; cupularum squamis liberis, sericeo pilosis*”. Örök rejtély marad, hogy Kitaibel a levélben miért nem nevezte meg a *Quercus conferta*-t, s vajon miért reménykedett e faj itteni előfordulásában.

Joseph Hubeny és a *Quercus hungarica*

A *Quercus hungarica* Hubeny nevet az utóbbi közel másfél évszázadban a *Quercus conferta* Kit. szinonimájának tekintik (pl. SCHNEIDER 1904, CAMUS 1936–1938, SCHWARZ 1937, TPL 2013–, WCSP 2021), bár egyesek (pl. BORBÁS 1886d) korábban önálló fajként értelmezték, amely felfogás cáfolata hamar megtörtént (pl. FEKETE 1886, SIMONKAI 1887). Az európai köznyelvek többsége ezt a fajt magyar tölgyként ismeri (pl. angol: Hungarian oak, német: Ungarische Eiche, dán: Ungarsk Eg, spanyol: Roble de Hungría, francia: Chêne de Hongrie,

Chêne hongrois, lett: Ungāru ozols, norvég: Ungareik, lengyel: Dąb węgierski, román: Stejarul maghiar, orosz: Дуб венгерский, svéd: Ungersk ek, szlovén: Panonski hrast, török: Macar meşesi, asztúr: Carbayu d’Hungria, katalán: Roure d’Hongria). Az érvényes fajleírás, benne a névadás Joseph Hubeny²⁹ erdész szakember publikációjára vezethető vissza, amely egy hetente kétszer megjelenő családi lapban, a Gemeinnützige Blätter³⁰-ben, 1830-ban három részletben jelent meg. A faj többszemponútú, igen részletes bemutatása a következőképpen kezdődik (HUBENY 1830): „Die Ungarische Eiche (*Quercus hungarica*). Unterm 20. d. M.. schickte Hr J. L. Hubeny, k. Kammeral-Waldamts-Adjunct, Folgendes aus AltArad gefälligst an uns ein: „Im Arader Comitatz kommen 4 Arten von Eichen vor, nämlich: die StielEiche, Qu. foemina L.; die TraubenEiche, Qu. robur; die österreich’sche oder auch ZerrEiche genannt, Qu. austriaca L., Qu. cerris Borkh.; und endlich noch eine vierte Art, die aber bisher in keinem der mir bekannten forstbotan. Werke beschrieben ist; und nachdem dieselbe ihr Vorkommen auf Ungarn, und zwar nur auf eine Gegend dieses Landes, beschränkt, so dürfte sie (wohl am passendsten) auch die Ungarische Eiche genannt werden.” A monografikus tanulmányból kiderül, hogy Hubeny nem ismerhette a botanikai szakirodalmat, Tenore és Kitaibel neveit, leírásait, az autopsziából merített ismereteit – akkor még hazai erdészeti szaklap hiányában³¹ – igyekezett megosztani az érdeklődőkkel, miközben köznyelvi és tudományos nevet is alkotott. BORBÁS (1886d) szerint a *Quercus hungarica* Hubeny nevet Wierzbicki Péter Bánátban tett botanikai tanulmányútjáról írott beszámolóából (WIERZBICKI 1842) ismerte meg a botanikus szakközönség, mivel a Gemeinnützige Blätter folyóirat kevésbé lehetett előttük ismert. WIERZBICKI (1842) ezt írta a fajról a 268–270. oldalon: „Den 4. Juni 1840 die Berge bei Basias / ... fand ich ... vier Eichenspecies, nämlich: *Quercus austriaca* W., *Q. Robur* L., *Q. pubescens* W. und *Q. conferta* Kit., letztere ist die wahre *Quercus hungarica* Hubeny, wie mich der Autor selbst, hiesiger k. Oberwaldmeister und Berg-Directions-Assessor Hr. Jos. v. Hubeny (vormals k. Kameral-Waldamts-Adjunct zu Alt Arad), nach den ihm mitgetheilten Exemplaren mündlich versicherte. – Rochel in seinen *Excerptis botanicis* M.S. Nro. 32. pag. 65. (Bäume und Sträucher, Auszug aus Willd. Sp. pl.) gibt über diese Eiche folgende Beschreibung:

† *Quercus conferta* Kitbl. (Descriptio et icon desiderantur.) Folia petiolata, elliptico-obovata basi cordata aequaliter inciso-lobata; lobis ligulatis subaequilateris approximatis: lorum margo inferior a basi ad apicem grosse sinuato-crenatus;

29 Joseph L. Hubeny (1800–1863), több erdészeti témájú tanulmánya jelent meg az 1830-as években, többek között 1835-ben a futóhomok megkötéséről írott könyvével váltott ki szakmai hírnevet.

30 Gemeinnützige Blätter zur Belehrung und Unterhaltung; als gleichzeitige Begleiter der vereinigten Ofner und Pesther Zeitung; von Christoph Rösler, Assessor des Georgikons in Keszthely; Ofen c. folyóirat 1817 és 1836 között jelent meg a m. kir. Egyetemi Nyomda nyomtatásában.

31 A hazai erdészeti folyóirat, az Erdészeti Lapok csak 1862-ben indult meg.

marginē integerrima, superne laevia, subtus petiolis venisque setulis albis brevissimis mollibus dense adpressis pubescentia. Fructus 3–4, aggregati subsessiles ramentis multis; calicybus fructus hemisphaericis, echinato-dentatis: dentibus villosis. Nuces sphaerici depressi vix calycem superantes (v. s. hoc pro interim), R. In Slavonia. Kitbl. in litt.”

A tanulmányúti beszámoló második részében, a 273–274. oldalon WIERZBICKI (1842) ismét foglalkozik e fajjal. Itt a Rochel-féle lelőhelyeket adja meg, majd a népi nevekről elmélkedik, utána Schultes Oesterreichs Flora I. 619., Nr. 1471. műve alapján a faj német nyelvű diagnózisát közli, végül a saját lelőhelyeit sorolja fel. Aztán Hubeny munkáját dicséri, és adja meg a pontos hivatkozását³², majd Liebich Allg. Forst- und Jagd-Journal művét hivatkozva (és még egy másikat, amely a faj gazdasági jelentőségét emeli ki). Legvégül a jövő ez irányú feladatára is utal: „Sowohl der Herr Oberwaldmeister als ich haben uns vorgenommen, laufendes Jahr alle Banater Eichen aufs Neue genau zu prüfen, worüber ich das Resultat in diesen Blättern seiner Zeit zur allgemeinen Kenntniss darbringen werde.”

Azonban BORBÁS (1886d) ez ügyben tévedett, mert jóval a WIERZBICKI (1842) tanulmány előtt, a Gemeinnützige Blätter-ben történt Hubeny-féle megjelenés után egy évvel, a Christoph Liebich által szerkesztett Allgemeines Forst- und Jagd-Journal³³ első évfolyamában a magyar tölgyről írottak szó szerint közlésre kerültek (HUBENY 1831). Vélhetően maga Joseph Hubeny volt az, aki az erdészeti szaklaphoz eljuttatta kéziratát vagy a már korábban kinyomtatott tanulmányát. HUBENY (1831) cikke lehet az a forrás, amely alapján a nagyvilág megismerhette a *Quercus hungarica* és Ungarische Eiche neveket, ahonnan aztán a tudományos művekbe és a köznyelvek java részébe áterjedt. Egy évvel később ugyanebben a szaklapban rövid kiegészítés (HUBENY 1832) keretében közli az Arad megyében fellelhető tölgyfajok magyar neveit is, a magyar tölgy esetében itt bukkan fel a *musdaly*, *musdalyfa* név először, amit aztán BORBÁS (1884) is előszeretettel alkalmazott. A magyar tölgy, mint új faj, létezésének tényét egyébként a közép-európai erdészeti szakmai körök is nehezen vették át, ennek alátámasztására lásd ANON. (1833) cikkét. E helyütt nem térhetünk ki arra a sajátos felfogásra sem, amelyet főként BORBÁS (1886a, b, c) képviselt, aki a *Quercus conferta* Kit. és *Q. hungarica* Hubeny taxonokat önálló fajoknak vélte, melynek cáfolatát már akkoriban megadták (pl. FEKETE 1886, SIMONKAI 1887).

32 BORBÁS (1886d) érdekes módon úgy közli a Hubeny-féle tanulmány forrását, mintha az korábban nem lett volna mások előtt ismert. Pedig jól ismerhette WIERZBICKI (1842) munkáját (ezt ő maga is elismeri (BORBÁS 1887b), s vitájukban ezt a tényt SIMONKAI (1887) is megerősíti, ahol annak pontos hivatkozása már olvasható.

33 Allgemeines Forst- und Jagd-Journal; Zeitblatt für Forst- und Landwirthe, Jagdliebhaber, Herrschaftsbesitzer und Freunde der Industrie; Herausgegeben von Christoph Liebich; Prag.

SCHWARZ (1937) szerint a *Quercus hungarica* Hubeny típuspéldánya Banat lelőhely megjelöléssel, Hubeny gyűjtésében a bécsi Naturhistorisches Museum herbáriumában (W) található, viszont ez a II. világháborúban sajnos elégett (Bräuchler in litt. 2021). Olyan herbáriummi példányt, amely Hubeny fajleírásával összekapcsolható lenne, sajnos nem ismerünk. A leírás és a lelőhely alapján viszont arra lehet következtetni, hogy a Hubeny-féle taxon a Kitaibel-féle *Quercus conferta*-val azonos, ami az ezzel kapcsolatos korábbi kijelentéseket megerősíti (FEKETE 1886, SIMONKAI 1887).

A *Quercus conferta* további szinonim nevei

Quercus byzantina Borbás, Erdész. Lapok 26(11): 941 (1887)

Borbás Vince az európai „nagyobb pikkelyes” tölgyekről részletes áttekintést adott az Erdészeti Lapok hasábjain (BORBÁS 1887a), ahol a „magyar tölgyek (*Confertae*)” csoporton belül 10 fajt (!) és 5 hibridet részletez. Az általa faji rangon kezelt taxonok közül 4 faj állja meg ma is a helyét (*Quercus macranthera* Fisch. et C. A. Mey., *Q. pyrenaica* Willd., *Q. vulcanica* Boiss. et Heldr. ex Kotschy, *Q. conferta* Kit.), 4 taxont (*Q. heuffelii* Simk., *Q. moesiaca* Borb. et Petr., *Q. pallidifrons* Borb., *Q. tufae* Simk.) ma hibridnek tartanak, további két, általa leírt taxon közül az egyik (*Q. vukotinovicii* Borb.) a molyhos tölgy, míg a másik (*Q. byzantina* Borb.) a magyar tölgy szinonimja (lat. *byzantinus* = bizánci). A közölt határozókulcson és a néven kívül többet nem tudunk meg a szerzőtől (BORBÁS 1887a): „35. Ága kopasz, levele kisebb vagy közép nagyságu, fordított tojásdad, a visszája deres-zöld, az erek nagyon ritkásan szőrösek, különben egészen kopasz, nem mirigyes, szárnyas hasábu, a karéjok az alsó oldalon szögletesen karéjkásak, kissé bodrosak. Gyümölcse nyeletlen (Törökorsz.) Qu. Byzantina Borb.” SIMONKAI (1890) tölgy-monográfiájából derül csak ki, hogy Janka Viktor „Byzantii prope Buyukdere” lelőhellyel gyűjtött példánya, amit először BOISSIER (1879) hivatkozik, lehet az alapja Borbás névadásának és rövid leírásának. Típuslap hiányában csak feltételezhető, hogy a *Quercus byzantina* Borbás szinonimja a *Q. conferta* Kit. névnek.

Megjegyzendő, hogy több internetes adatbázis (pl. TPL 2013–, WCSP 2021) és névjegyzék (pl. GOVAERTS és FRODIN 1998) rosszul adja meg a forrást (Oesterr. Bot. Z. 26: 914), amely helyesen: Erdész. Lapok 26(11): 941.

Quercus esculiformis O. Schwarz, Repert. Spec. Nov. Regni Veg. 33: 331 (1934)

Az európai és a kis-ázsiai tölgyek kiváló monográfusa, Otto Schwarz 1934-ben adta közre a törökországi *Quercus* taxonok kritikai feldolgozását (SCHWARZ 1934). Itt írja le az általa felállított *Roburoides* alszekció *Esculiformes* sorozatán belül a nyeles (1–3 cm) termésű *Quercus esculiformis* fajt (lat. *esculiformis* =

ehető, fogyasztható), amelynek taxonómiai helyzetében ő maga is bizonytalan: „*Europ. Türkei: Hoher Baum im Longos-Auwald beim Ciftlik Cilingos im nördlichen Istrancadag (Mattfeld 1927 no. 3550). / Die Art ist ein Bindeglied zwischen den Ser. Primitivae und Esculi, wobei sie der ersteren — insbesondere der kaukasischen Q. macranthera F. et M. recht nahe steht. Vielleicht ist sie eine Hybride, aus Q. armeniaca³⁴ und Q. conferta, wogegen allerdings verschiedene, an anderer Stelle zu erörternde Umstände sprechen.*” (Megjegyzendő, hogy a magyar tölgyet a szintén általa felállított *Eurobur* alszekció *Esculi* sorozatában helyezte el.) Az európai és a mediterrán térség tölgytaxonjait feldolgozó monográfiából (SCHWARZ 1937 p. 127.) megtudjuk azt is, hogy mindössze egy alkalommal gyűjtötték e taxont („*Diese eigentümliche, im Blattschnitt etwas an Q. Frainetto erinnernde Eiche wurde bisher nur einmal gesammelt*”), melynek herbáriumi lapját a Berlin-Dahlemer Botanikus Kert és Múzeum herbáriumában (B) helyezték el, ami azonban a II. világháborúban sajnos elégett (Vogt in litt. 2021). Elképzelhető, hogy ez a taxon megegyezik Kitaibel hosszú terméstengelyű magyar tölgyeivel (*Quercus spicata*, *Q. spectabilis*, *Q. squamata*), amit ma legfeljebb változat rangon lehet tárgyalni a *Q. conferta*-n belül. (Ennek részletezését lásd egy későbbi tanulmányban.)

A *Quercus conferta* más tölgyfajok infraspecifikus egységeiként kezelve

A magyar tölgy délnyugat-európai vikariánsaként a *Quercus pyrenaica* Willd. (syn.: *Q. toza* Gillet ex Bosc, *Q. tauzin* Pers.), kis-ázsiai vikariánsaként a *Q. macranthera* Fisch. et C. A. Mey. ex Hohen. tekinthető. Ez a tény már jó évszázada arra is lehetőséget adott, hogy a magyar tölgyet bizonyos szerzők ezen tölgyfajok infraspecifikus egységének tekintsék.

Quercus toza Gillet ex Bosc var. *apennina* Griseb., Spic. Fl. Rumel. 2: 337 (1846)
Quercus toza Gillet ex Bosc var. *rumelica* Griseb., Spic. Fl. Rumel. 2: 337 (1846)
Quercus rumelica (Griseb.) Griseb. et Schenk, Arch. Naturgesch. (Berlin) 18(1): 353 (1852)

August Heinrich Rudolph Grisebach, göttingeni botanikaprofesszor, a növénytársulástan gyakorlati megalapozója a *Quercus toza* tölgytaxon alatt elkülönítette a var. *rumelica* Griseb. (lat. *rumelicus* = ruméliei, az oszmán birodalom balkáni birtokaihoz tartozó) infraspecifikus egységet (GRISEBACH 1844–1846), amelynek hovatartozását maga is kétfőre vonta („*γ? rumelica, foliorum lobis ovatis mucronato-acutis, hinc angulato-emarginatis, demum supra lucido-glabris, subtus pubescentibus*”). Ezt a taxont a későbbiekben GRISEBACH és SCHENK (1852) faji

34 Ma *Quercus hartwissiana* Steven.

rangra emelték („*ob folia conformia ab Q. Tozam relatis etiam Q. rumelica (Q. Toza? γ.) sec. specimina glandifera excludenda est, distincta glandibus sessilibus solitariis, cupulae squamis abbreviatis adpressis*”), s a *Quercus esculus* L. fajhoz kapcsolódva tárgyalták, amelyet ők a magyar tölgygel azonosították. A félreértést ez okozhatta, s SCHWARZ (1937) a *Quercus rumelica* Griseb. et Schenk, *Quercus toza* Gillet ex Bosc var. *rumelica* Griseb. és *Quercus toza* Gillet ex Bosc var. *apennina* Griseb. neveket ezért tekinthette a magyar tölgy szinonimjának. A *Quercus rumelica* Griseb. et Schenk nevet ma egyesek a *Q. robur* L. subsp. *robur* társnevének tekintik (GOVAERTS és FRODIN 1998), az ennek alapjául szolgáló *Quercus toza* Bosc var. *rumelica* Griseb. viszont továbbra is nehezen beazonosítható, habár GRISEBACH (1844–1846) mégis elkülönítette a törzstaxontól („*Fructus ignotus, itaque a Q. Toza nondum separata forma*”), a *Quercus toza* Gillet ex Bosc var. *apennina* Griseb. pedig helyesen *Quercus toza* Gillet ex Bosc var. *apennina* (Lam.) Griseb.

Quercus toza Gillet ex Bosc subsp. *conferta* (Kit.) Nyman Consp. Fl. Eur. Suppl. 2: 279 (1890)

Quercus toza Gillet ex Bosc var. *spectabilis* (Kit. ex Simonk.) Nyman Consp. Fl. Eur. Suppl. 2: 279 (1890)

Carl Fredrik Nyman, a svéd természettudományi múzeum kurátora, az európai flóra elterjedési adatokkal ellátott áttekintését négy részben jelentette meg (NYMAN 1878–1882). E mű 661. oldalán önálló elterjedési adatokkal szerepelteti a *Quercus farnetto* Ten. és a *Q. conferta* Kit. ap. Schult. taxonokat, bár Janka Viktor határozókulcsára hivatkozva azt is megjegyzi, hogy az utóbbi taxon valójában nem különbözik az előbbtől. A Conspectus második kiegészítésében (NYMAN 1889–1890) a 279. oldalon a „7. *Q. conferta*” esetében újabb társneveket és lelőhelyeket ad meg, s utal arra, hogy a későbbiekben (a 372. oldalon) megjegyzést fűz hozzá. (A megjegyzés a magyarországi előfordulások ősiségére vonatkozik, továbbá a faj állományalkotó és erdészeti szerepére.) Mindez a „6. *Q. Toza; Q. stolonifera* Lap.” taxonnév után következik kisebb betűkkel, amely alapján a *Q. conferta*-t a későbbiekben ennek alfajául (TPL 2013–), míg más források (TPL 2013–, WCSP 2021) a *Q. spectabilis* Kit. ex Simonk. taxon változataként értelmezték, s Nyman szerzőségével látták el.

Quercus toza Gillet ex Bosc subsp. *conferta* (Kit.) Maire & Petitm., Etude Pl. Vasc. Grece: 199 (1908)

René Maire és Marcel Petitmengin francia botanikusok és mikológusok 1905-ben, majd 1906-ban Görögországban tettek hosszabb gyűjtőutat. Ennek

eredményéről a Nancy-i tudományos társaság évkönyvében számoltak be (MAIRE és PETITMENGIN 1908), ahol a Kitaibel-féle *Q. conferta* esetében új névkombinációt és taxonómiai rangot alkalmaztak, a *Quercus tozza* (sic!) Bosc alá rendelték alfajként. Megjegyzendő, hogy a bazionim forrását rosszul adták meg, mert Kitaibel fajleírása nem a Schultes-féle Oesterreichs Flora 1. kiadásában, 1794-ben jelent meg, hanem a 2. kiadásban, 1814-ben. Az is érdekes következtetés, hogy sok faj élőhelyének megadásánál még „forêts de *Quercus conferta*” szerepel. Egyébként közleményünkben e taxonnak számos görögországi lelőhelyét és termőhelyét sorolják fel.

Quercus pyrenaica Willd. var. *macrophyllus* K. Koch, Linnaea 22: 323–324 (1849)

Karl Heinrich Emil Koch német botanikus, a dendrológia megalapítója, az 1840-es években többször is beutazta Kis- és Délnyugat-Ázsiát. Az útjairól készült összefoglalóban részletesen ír a tölgyfajokról is (KOCH 1849), közöttük 12. sorszámmal a *Quercus pyrenaica* Willd. taxonról. Érdekes megjegyzése és felfogása, hogy e faj szinonimájaként a *Q. conferta* Kit. taxont véli („*Q. conferta* Kit. *im allgemeinen Herbar zu Berlin und in Reichenbach's Centurien getrockneter Pflanzen* (No. 1640.) *stimmen genau mit der Hauptart überein.*”), azaz a magyar tölgygel azonosítja. Két változatot is elkülönít, az általa leírt β . *Macrophyllus* („*Folia lato-oblonga, 6 poll. longa, 4 poll. lata, sessilia, basi cordato-appendiculata, pinnatifida, lobis 3/4 poll. latis, 1 poll. longis, apice rotundatis aut bilobis, sinibus angustissimis angulatis, supra pilis minimis stellulatis, subtus pube molli obsita. Aus dem Belgrader Wald am Bosphor auf Mergel und Kalk, c. 600' hoch.*”) és a γ . *Apennina* Lam. taxont. (Utóbbi taxon alatt ma a *Quercus pubescens* Willd. subsp. *pubescens* értendő, lásd később.) A leírás és a lelőhely alapján a *Q. pyrenaica* Willd. var. *macrophyllus* K. Koch (gör. *macrophyllus* = nagylevelű) a magyar tölgy szinonimájának tekintendő. (A mai felfogás szerint a Koch által bejárt Kis- és Délnyugat-ázsiai területeken egyébként nem a délnyugat-európai *Q. pyrenaica* Willd., hanem a *Q. macranthera* Fisch. et C. A. Mey. ex Hohen. faj él.)

Quercus sessiliflora Sm. f. *conferta* (Kit.) Vuk., Rad Jugoslav. Akad. Znan. LI: 25–26 (1880)

Ljudevit Vukotinović (eredetileg Farkas Lajos) horvát államférfi és botanikus a horvátországi tölgyek általa leírt új alakköreit 1880-ban a Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia sorozatában tette közzé (VUKOTINOVIĆ 1880). A lombhullató tölgyek közül négy fajt sorol fel (*Quercus pedunculata* Ehrh., *Q. sessiliflora* Sm., *Q. pubescens* Willd., *Q. cerris* L.), s valamennyi álta-

la leírt infraspecifikus egységet forma rangon tárgyalja. Ugyanakkor a közlésben nem következetes, mert az esetek mintegy felében a forma rendszertani kategória megadása után kiírja, vagy éppen rövidíti a *Quercus* nemzetségnevet, s utána az infraspecifikus egység nevét tünteti fel. Ez többnyire, de nem minden esetben az általa máskor és máshol, vagy a mások által leírt taxonoknál érhető tetten. A tanulmány 25–26. oldalán a kocsánytalan tölgy alá formaként rendelkezve találjuk a magyar tölgyet: „*Quercus sessiliflora* Sm. / FORMA: *Quercus conferta* KIT. (*Q. Esculus* Heuffl. enum. plant. Banat. Kotschy: *Die Eichen Europ. und des Orients. tab. XIV.*)” Ezek után részletesebb latin nyelvű diagnózis következik, majd a lelőhelyre és gyűjtésre történik utalás: „*In sylvis montosis inter pagum Čaglin et Gradište prope Kutjevo comitatus Požega, Orientalis Slavoniae; Locus classicus a Kitaibel indicatus! legit 18. Jul. 1867 Janka; in Schaeda. In sylva Maximir provenit culta; lecta 1876 et 1878.*” A bemutatást egyébként minden taxon esetében horvát nyelven is megadja. Bár a közlés módja mai szemmel nézve hagy maga után némi kívánnivalót, az általa adott névkombináció és taxonómiai rang elfogadható (ICN Arts. 24., 26. & 41., TURLAND et al. 2018). Megjegyzendő, hogy bizonyos internetes adatbázisok (pl. Tropicos 1982–) a következő helytelen névkombinációt közlik: *Quercus conferta* (Kit.) Vuk., Rad. Jugoslav. Akad. Znan. LI: 25–26 (1880), amely törlendő (ICN Art. 46., TURLAND et al. 2018).

Tévesen alkalmazott nevek, névkombinációk

Quercus apennina Loisel. in H. L. Duhamel du Monceau, *Traité Arbr. Arbust.* 7: 177 (1819)

SCHWARZ (1937), továbbá GOVAERTS és FRODIN (1998), illetve ezek alapján több internetes adatbázis (pl. TPL 2013–, Euro+Med 2006–) szerepelteti ezt a nevet a magyar tölgy szinonimájaként. A Henri-Louis Duhamel du Monceau, francia botanikus és hadmérnök által indított hét kötetes dendrológiai mű utolsó kötetét már Jean-Louis-Auguste Loiseleur-Deslongchamps francia orvos és botanikus szerkesztette Étienne Michel könyvkiadó segítségével (LOISELEUR-DESLONGCHAMPS és MICHEL 1819). A 70. sorszám alatt szerepel a *Quercus apennina* (lat. *apenninus* = appennini), amelyet Lam. (azaz Lamarck) szerzőségével jeleznek, aki 1785-ben írta le ezt a taxont (LAMARCK 1785). A Loisel. auktor-névvel ellátott fajnév tévesen került be a későbbi szakirodalomba, ráadásul a leírás („*Q. foliis ovato-oblongis, petiolatis, sinuatis, subtus pubescentibus; lobis obtusis, subangulatis; glandibus ovatis, subracemosis*”), az ehhez fűzött francia nyelvű kiegészítés, ill. a T. 7. No. 53. akvarell valószínűsíti, hogy nem a magyar tölgyet, hanem a *Quercus pubescens* Willd. subsp. *pubescens* taxont kell alatta érteni.

Quercus esculus Pollini, Fl. Veron. 3: 125 (1824)

Quercus esculus L. var. *velutina* Griseb. et Schenk, Arch. Naturgesch. (Berlin) 18(1): 353 (1852)

Quercus esculus Linn. Griseb. ex Heuff., Verh. K.K. Zool.-Bot. Ges. Wien 8: 196 (1858)

Linné *Species Plantarum*-ában (LINNÉ 1753) 14 tölgyfajt részletez, amelyek között a 11. sorszámot viselő faj a *Quercus esculus* L. (lat. *esculus* = ehető, fogyasztható). Ez a taxon név korábban számos félreértésre adott okot (pl. CAMUS 1936–1938 p. 201., SCHWARZ 1937 p. 135.), a rövid diagnózis („*foliis pinnato-sinuatis laevibus, fructibus sessilibus*”) csak sejtette, hogy a *Q. petraea* (Matt.) Liebl. subsp. *petraea* taxonról lehet szó. GOVAERTS (1995) a Linné herbáriumban (LINN) kijelölte a lektotípust (No. 1128.28), s javaslatot tett a *Quercus esculus* L. név nomen rejiciendum-ként való kezelésére. Ezt 1999-ben a Nemzetközi Botanikai Kongresszus el is fogadta (BARRIE és GREUTER 1999). Ciro (Cyrus) Pollini, veronai botanikaprofesszor flóraművében (POLLINI 1824) a magyar tölgyre alkalmazza, Linnétől eltérő értelemben a *Quercus esculus* nevet („*Foliis ovato-oblongis sinuatis glabris, lobis oblongis obtusis subangulatis subdentatisve, basi attenuatis, junioribus utrimque hirtis, fructibus ellipticis sessilibus. ... Folia in ramis junioribus oblonga, profunde pinnatifida.*”). Ez alapján a *Quercus esculus* Pollini bevonult a szinonima tárba (pl. TPL 2013–, GOVAERTS és FRODIN 1998), de mivel ez a név a Linné-féle taxon homonimja, ezért az ICN Art. 53. (TURLAND et al. 2018) szerint nomen illegitimum-ként kezelendő. Megjegyzendő, hogy több tölgyfaj ehető termése miatt az *esculus* (lat. *esca* = eledel, étel) fajnév már a középkori botanikusok ténykedése óta megtevesztő, ugyanis nehezen deríthető ki, hogy valójában melyik tölgytaxonra vonatkoztatták. Kiemelendő az is, hogy Pollini a leírás után szerepelteti a faj veronai nevét (rovero) is. A rovere az olasz nyelvben a kocsánytalan tölgyet jelöli, így az értelmezés még tovább bonyolódik, a név törlése még inkább indokolt.

Esetünkben a zavart az is fokozza, hogy August Heinrich Rudolph Grisebach, göttingeni botanikaprofesszor és Joseph August Schenk, würzburgi majd lipcsei botanikaprofesszor, 1852-ben bányászati gyűjtőutat tettek, amelyről részletes úti beszámolót adtak közre (GRISEBACH és SCHENK 1852), s ebben a Linné-féle (!) *Quercus esculus* szinonimájául a *Quercus conferta* Kit. és *Q. hungarica* Hubeny taxonokat adják meg („278. *Quercus Esculus* L. *Spicil. rum.* – *Syn. Q. conferta* Kit. in Heuff.! et Wierzb. ! *pl. banat. Rchb. ic. germ. 12. f. 1311. Q. hungarica* Hubeny in Wierzb. *pl. banat.*”). Leírják a *Q. esculus* L. var. *velutina* Griseb. et Schenk infraspecifikus taxont is (lat. *velutinus* = bársonyos), ami GRISEBACH (1844–1846) korábbi felfogásában még *Q. toza* Gillet ex Bosc var.

apennina (Lam.) Griseb. néven szerepelt, a *Q. esculus* L. társneve akkor nála a *Q. dalechampii* Ten. volt.

Heuffel Jánosnak, a Bánát kutatójának is van egy *Quercus esculus* Linn. Griseb. neve (HEUFFEL 1858). A leírásból egyértelműnek tűnik, amit Simonkai Lajos megjegyzése is megerősít (SIMKOVICS 1883), hogy a *Q. conferta* Kit. fajt kell érteni alatta, viszont Heuffel egy kérdőjellel itt is érzékelteti, mint korábbi művében (HEUFFEL 1850, lásd fent), hogy ő bizonytalan az egyezésben: „1394. *Q. Esculus* Linn. Griseb. *Ramulis pubescentibus, foliis in corum apice confertis, subsessilibus, obovatis, profunde pinnatifidis, junioribus subglutinosi, utrinque pubescentibus tomentosive, lobis obtusis, angulatis, sublobatisve, muticis, versus basim folii minoribus, sinu angusto obtusiusculo distinctis; glandibus terminalibus axillaribusque subsessilibus, cupulae squamis elongato-lanceolatis, patulis usque medium tomentosive, margine ciliatis. Syn. Q. conferta Reichenb. l. c. fig. 1311! an et Kit.? — β) intermedia: foliis subsessilibus obovatis, sinuato-lobatis; glandium pedunculis pollicaribus. — In collibus et montibus humilioribus per omnem Banatum. Apr. Mai.” A kérdőjel Heuffel részéről annál is inkább érthető, részünkről a kétkedés pedig fenntartandó, mert a grazi Steiermärkisches Landesmuseum (Joanneum) herbáriumában (GJO) 0031898 jelzet alatt, az ő gyűjtésében, *Q. aesculus* L. névvel és „Silva Banatus” helymegjelöléssel biztosan nem magyar tölgyet, hanem vélhetően egy *Q. pubescens* Willd. × *Q. robur* L. hibridet tanulmányozhatunk.*

Quercus strigosa Wierzb. ex Rochel, Bot. Reise Banat.: 73 (1838)

Anton Rochel 1835-ben tett bánáti kutatóútjáról készült beszámolóban (ROCHEL 1838) az enumerációban találjuk a „*Quercus strigosa* Wrzbn. †” nevet (lat. *strigosus* = sovány, száraz, szikár). A Wierzbickitől átvett névvel kapcsolatban a szerzőnek fenntartásai vannak, amit az erre a célra általa használt † szimbólum érzékeltet, továbbá a taxonhoz fűzött megjegyzése is: „*Banatus species et aberrationes plures non rite cognitae Quercuum, certe alit.*” Több forrás (pl. SCHWARZ 1937, GOVAERTS és FRODIN 1998, TPL 2013–) a magyar tölgy szinonimjaként értelmezi a *Quercus strigosa* Wierzb. nevet, viszont a herbáriumi példánnyal (H. G. Reichenbach: Flora Germanica exs. No. 1514) történt összevetés alapján (POWO 2021, WCSP 2021) a *Quercus aurea* Wierzb. szinonimájának kell azt elfogadni. SCHWARZ (1937) szerint a *Quercus strigosa* Wierzb. típuspéldánya Orawicza lelőhely megjelöléssel a Herbarium Berolinense-ben (B) található, de a bécsi Naturhistorisches Museum herbáriumában (W) is van belőle példány. Sajnos mind a kettő odaveszett a II. világháború tűzvészeiben (Vogt in litt. 2021, Bräuchler in litt. 2021).

Quercus pannonica Booth ex Gordon, Gard. Mag. (London) 6: 637 (1840)

Quercus pannonica hort. ex Endl., Gen. Pl., Suppl. 4(2): 24 (1847)

Quercus hungarica hort. ex Endl., Gen. Pl., Suppl. 4(2): 24 (1847)

A *Quercus pannonica* névvel (lat. *pannonicus* = pannóniai) először egy kertészeti szaklapban, a Londonban megjelenő Gardener's Magazine kötetében találkozunk. Ebben George Gordon, a londoni székhelyű Horticultural Society chiswick-i kertjének vezetője közölt sorozatot a kertben nevelt, a kertészeti szakma számára újdonságként jelentkező télálló fa- és cserjefajokról. GORDON (1840) e fajra vonatkozóan jelzi, hogy a hamburgi Booth³⁵ uraktól kapta, továbbá, hogy nagyon hasonlít a *Q. tauzin* Pers.³⁶ fajhoz, s állítólag Jósika báró magyarországi birtokán találták meg. A *Q. pannonica* név innen vonult be a kertészeti szakirodalomba, viszont leírás nem tartozik hozzá (nomen nudum).

A *Quercus pannonica* név – a fent részletezettekén túl – más vonatkozásban is felbukkan a szakirodalomban. Stephan Ladislaus Endlicher bécsi egyetemi tanár monumentális művének (Genera plantarum secundum ordines naturales disposita) 4. kiegészítésében (Supplementum) a fajokat sorolja fel az infragenerikus kategóriákhoz rendelve (ENDLICHER 1847). Ebben a felsorolásban a *Quercus pubescens* Willd. társnevei között találjuk a *Quercus hungarica* hort. és a *Quercus pannonica* hort. neveket is. A hortulanorum (hort.) auktor-névvel ellátott fajnevek meglehetősen szabadosan kezeltek, téves értelmezésekre adnak okot, s kezelésükre sajnos sem az ICN (TURLAND et al. 2018), sem az ICNCP (BRICKEL et al. 2016) nem ad útmutatást. A *Q. hungarica* hort. megnevezéssel a továbbiakban nem találkozunk, vélhetően a Kitaibel- és Hubeny-féle azonos nevű (homonim) taxonok miatt. A *Q. pannonica* hort. nevet a későbbiekben (pl. SCHNEIDER 1904, SCHWARZ 1937, GOVAERTS és FRODIN 1998) a magyar tölgy szinonimájának tekintik, nagy valószínűséggel a *pannonica* fajnév miatt. Holott Endlicher ezt a nevet a molyhos tölgy szinonimájaként értelmezte, ugyanakkor felsorolásában a *Quercus pyrenaica* Willd. esetében több szinonim név után a faj alatti egységek találhatóak, közöttük a *β. apennina* Griseb. egyik társneveként a *Quercus farnetto* Tenore olvasható, ami azt bizonyítja, hogy a *Q. pannonica* hort. ex Endl. nevet nem lehet a magyar tölgy társnevének tekinteni. Szerencsés lenne mind a *Q. hungarica* hort. ex Endl., mind a *Q. pannonica* hort. ex Endl. neveket nomen illegitimum-ként kezelni (ICN Arts. 38.1., 38.2, 52.2., TURLAND et al. 2018).

35 James Godfrey Booth, Hamburgban testvéreivel együtt működtette a J. G. Booth & Co. faiskolát.

36 Ma *Quercus pyrenaica* Willd.

Quercus dalechampii Ten. var. *hungarica* (Hubeny) Soó, Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 16: 372 (1970 publ. 1971)

Több internetes adatbázis (pl. TPL 2013–, POWO 2021, WCSP 2021) és névjegyzék (pl. GOVAERTS és FRODIN 1998) tévesen közli a Soó Rezső által adott névkombinációt (Soó 1970). Ugyanis Soó nem a Hubeny-féle, hanem a Kitaibel-féle *Quercus hungarica*-t rendelte a *Quercus dalechampii* alá! Közlése pontosan így szól: „*Q. Dalechampii* Ten. var. *hungarica* (Kit. *Addit.* 49, 1963 p. sp.) Soó *comb. n.*” Megjegyzendő, hogy e névkombináció megadásánál maga Soó Rezső is két hibát követett el. Ugyanis az eredeti közlés a Linnaea-ban 1863-ban jelent meg (KANITZ 1863), míg ennek önálló formája egy évvel később látott napvilágot (KANITZ 1864). Az oldalszám (p. 49.) az utóbbira vonatkozik, az évszám – helytelen évszázaddal – pedig az előbbire. (A helyes hivatkozás: Kit. *Addit.* 353, 1863 p. sp.) Mivel a bazionim egy későbbi homonim, ezért a Soó-féle névkombináció érvénytelen (ICN Art. 53.1., TURLAND et al. 2018).

Következtetések

A protológusok és a névadási, leírási körülmények, egyéb információk alapos elemzése, továbbá ezeknek a Nemzetközi Botanikai Nevezéktan (ICN, TURLAND et al. 2018) vonatkozó paragrafusaival való összevetése alapján az alábbi következtetések vonhatók le:

Érvényes tudományos név / Accepted scientific name:

Quercus conferta Kit. ex J.A. Schultes, Oest. Fl., ed. 2, 1: 619 (1814)

Lectotypus (hic designatus): Croatia, Slavonia, Inter Szkenderovcze et Lusince, 03. 08. 1808, leg. P. Kitaibel, rev. S. Jávorka sub *Q. conferta* Kit. (03. 06. 1935) (Herbarium Kitaibelianum, BP XXXVII/43).

Szinonim nevek / Synonymous names:

Quercus byzantina, Borbás, Erdész. Lapok 26(11): 941 (1887)

Quercus esculiformis O. Schwarz, Repert. Spec. Nov. Regni Veg. 33: 331 (1934)

Quercus farnetta Ten., Fl. Napol. 4: 156 (1830)

Quercus farnetto Ten., Fl. Napol. 4: 134 (1830)

Quercus frainetto Ten., Cat. Hort. Neapol. 1813, App. 1: 75 (1815) et Fl. Napol. 1, Prodr. Suppl. II: lxxii (1815, non 1813!)

Lectotypus (hic designatus): Italia, Strada di San Germano, sine anno, leg. M. Tenore (NAP 01658).

Quercus hungarica Hubeny, Gemeinnütz. Blätt. (Rösler) 20(2): 754 (1830)

Quercus pyrenaica Willd. var. *macrophyllus* K. Koch, *Linnaea* 22: 323–324 (1849)
Quercus sessiliflora Sm. f. *conferta* (Kit.) Vuk., *Rad Jugoslav. Akad. Znan.* LI: 25–26 (1880)

Quercus toza Gillet ex Bosc subsp. *conferta* (Kit.) Maire & Petitm., *Etude Pl. Vasc. Grece*: 199 (1908)

Quercus toza Gillet ex Bosc subsp. *conferta* (Kit.) Nyman, *Consp. Fl. Eur. Suppl.* 2: 279 (1890)

Quercus toza Gillet ex Bosc var. *spectabilis* (Kit. ex Simonk.) Nyman, *Consp. Fl. Eur. Suppl.* 2: 279 (1890)

Nem érvényesen közzétett nevek / Illegitimately published names:

Quercus esculus L. var. *velutina* Griseb. et Schenk, *Arch. Naturgesch.* (Berlin) 18(1): 353 (1852), nom. illeg., nom. rej. prop.

Quercus esculus Pollini non Linné, *Fl. Veron.* 3: 125 (1824), nom. illeg.

Quercus pannonica Booth ex Gordon, *Gard. Mag.* (London) 6: 637 (1840), nom. nud.

Quercus slavonica Kit. ex Borbás, *Erdész. Lapok* 25(3): 230 (1886), nom. illeg.

Quercus spectabilis Kit. ex Simonk., *Magyar Növényt. Lapok* 7: 67 (1883), nom. illeg.

Quercus spicata Kit. ex Borbás, *Erdész. Lapok* 25(3): 230 (1886), nom. illeg.

Quercus squamata Kit. ex Lőkös, *Diaria itin. Pauli Kitaibelii* 3: 229 (2001), nom. illeg.

Elírások, hibás közlések / Errata, incorrect publications:

(Nem tartalmazza azokat a hibákat, ahol helytelen kötet-, oldal- vagy évszám került megadásra / It does not include errors where an incorrect volume, page, or year were entered.)

Quercus byzantina Borbás, *Oesterr. Bot. Z.* 26: 914 (1887), sphalm.

recte: *Quercus byzantina* Borbás, *Erdész. Lapok* 26(11): 941 (1887)

Quercus conferta (Kit.) Vuk., *Rad. Jugoslav. Akad. Znan.*: LI (1880), nom. obsc.

recte: *Quercus sessiliflora* Salisb. f. *conferta* (Kit.) Vuk., *Rad. Jugoslav. Akad. Znan.* LI: 25–26 (1880)

Quercus esculus Linn. Griseb. ex Heuff., *Verh. K.K. Zool.-Bot. Ges. Wien* 8: 196 (1858), nom. non rite publ., nom. illeg.

Quercus esculus L. var. *velutina* Griseb., *Iter Hung.*: 35 (1852), sphalm.

recte: *Quercus esculus* L. var. *velutina* Griseb. et Schenk, *Arch. Naturgesch.* (Berlin) 18(1): 353 (1852)

Quercus farnetto Ten., *Cat. Hort. Neapol.* 1813, App. 1 (ed. alt.): 65 (1819), sphalm.

recte: *Quercus farnetto* Ten., *Fl. Napol.* 4: 134 (1830)

Nem a magyar tölgyre vonatkozó, korábban ahhoz tartozónak vélt nevek /
Names not applicable to Hungarian oak previously thought to belong to it:

- Quercus apennina* Loisel. in H. L. Duhamel du Monceau, *Traité Arbr. Arbust.* 7: 177 (1819)
recte: *Quercus apennina* Lam. in H. L. Duhamel du Monceau, *Traité Arbr. Arbust.* 7: 177 (1819) → *Quercus pubescens* Willd. subsp. *pubescens*
- Quercus conferta* Heuff. et Wierzb. non Kit., *Zeitschr. f. Natur- und Heilkunde in Ungarn* 1(13): 98 (1850), nom. illeg. → *Quercus aurea* Wierzb. [*Q. dalechampii* (sensu auct. medioeur. non) Ten.]
- Quercus dalechampii* Ten. var. *hungarica* (Hubeny) Soó, *Acta Bot. Acad. Sci. Hung.* 16: 372 (1970 publ. 1971), sphalm.
recte: *Quercus dalechampii* Ten. var. *hungarica* (Kit.) Soó, *Acta Bot. Acad. Sci. Hung.* 16: 372 (1970 publ. 1971) → *Quercus aurea* Wierzb. [*Q. dalechampii* (sensu auct. medioeur. non) Ten.]
- Quercus hungarica* hort. ex Endl., *Gen. Pl. Suppl.* 4(2): 24 (1847), nom. nud. → *Quercus pubescens* Willd. subsp. *pubescens*
- Quercus hungarica* Kit. ex Kanitz, *Linnaea* 32: 353 (1863), nom. illeg., nom. rej. prop. → *Quercus aurea* Wierzb. [*Q. dalechampii* (sensu auct. medioeur. non) Ten.]
- Quercus pannonica* hort. ex Endl., *Gen. Pl. Suppl.* 4(2): 24 (1847), nom. rej. prop. → *Quercus pubescens* Willd. subsp. *pubescens*
- Quercus rumelica* Griseb. et Schenk, *Arch. Naturgesch. (Berlin)* 18(1): 353 (1852) → *Quercus robur* L. subsp. *robur*
- Quercus streimii* Freyn ex Nyman, *Consp. Fl. Eur. Suppl.* 2: 279 (1890) → *Quercus* × *streimii* (Heuff.) Heuff. ex Freyn [*Q. petraea* (Matt.) Liebl. × *Q. pubescens* Willd.]
- Quercus strigosa* Wierzb. ex Rochel, *Bot. Reise Banat.*: 73 (1838) → *Quercus aurea* Wierzb. [*Q. dalechampii* (sensu auct. medioeur. non) Ten.]
- Quercus toza* Gillet ex Bosc var. *apennina* Griseb., *Spic. Fl. Rumel.* 2: 337 (1846)
recte: *Quercus toza* Gillet ex Bosc var. *apennina* (Lam.) Griseb. → *Quercus pubescens* Willd. subsp. *pubescens*
- Quercus toza* Gillet ex Bosc var. *rumelica* Griseb., *Spic. Fl. Rumel.* 2: 337 (1846) → *Quercus robur* L. subsp. *robur*

Köszönetnyilvánítás

Az olasz köznyelvi nevek megfejtéséhez nyújtott segítségéért köszönet jár Ubrizsy-Savoia Andreának és Francesco Spadanak (Sapienza Università di Roma), a herbáriumi információért pedig fogadja köszönetemet Robert Vogt (Botanischer Garten und Botanisches Museum Berlin, Zentraleinrichtung der Freien Universität Berlin), Annalisa Santangelo és Roberta Vallariello (Università Degli Studi di Napoli Federico II, Napoli), Christian

Bräuchler (Naturhistorisches Museum, Wien), Patrik Mráz (Univerzita Karlova, Praha). Balogh Lajosnak (Savaria Múzeum, Szombathely) a Kitaibel levél megfejtésében nyújtott segítségéért vagyok hálás. Külön köszönet illeti a kézirat egyik lektorát, Pifkó Dánielt, aki értékes megjegyzéseivel járult hozzá a nomenklatúra útvesztőiben történő eligazodáshoz.

Irodalomjegyzék

- ANON. 1833: Die ungarische Eiche. Oekonomische Neuigkeiten und Verhandlungen No. 30. Forst- und Jagdwesen 5: 239–240.
- ASCHERSON P., GRAEBNER P. 1911: Synopsis der mitteleuropäischen Flora. Vol. 4. Verlag von Wilhelm Engelmann, Leipzig, 885 pp. spec. pp. 475–477.
- BARRIE F. R., GREUTER W. 1999: XVI International Botanical Congress: preliminary mail vote and report of Congress action on nomenclature proposals. *Taxon* 48(4): 771–784.
- BARTHA D. 2021: An annotated and updated checklist of the Hungarian dendroflora. *Acta Botanica Hungarica* 63(3–4): 239–296.
- BOISSIER E. 1879: Flora Orientalis sive Enumeratio Plantarum in Oriente a Graecia et Aegypto ad Indiae fines hucusque observatarum. Vol. 4. Apud H. Georg Bibliopolam Lugduni, Genevae et Basileae, 1276 pp. spec. p. 1166.
- BORBÁS V. 1884: Dendrologiai apróságok. I. *Quercus brevipes* és *Qu. Hungarica*. *Erdészeti Lapok* 23(2): 152–156.
- BORBÁS V. 1886a: A slaviniai *Quercus conferta*, meg az alduna-melléki *Qu. Hungarica* nem egészen ugyanegy. *Erdészeti Lapok* 25(3): 228–238.
- BORBÁS V. 1886b: Correspondenz. *Oesterreichische Botanische Zeitschrift* 36(5): 175–176.
- BORBÁS V. 1886c: Die slavonische *Quercus conferta* und die *Qu. Hungarica* von der Gegend der Unteren Donau sind nicht ganz identisch. *Literaturberichte. Oesterreichische Botanische Zeitschrift* 36(8): 282–283.
- BORBÁS V. 1886d: A *Quercus Hungarica* Hubeny legelső forrása. *Erdészeti Lapok* 25(7): 549–552.
- BORBÁS V. 1886e: A *Quercus conferta* Kit. (*Qu. Farnetto* Tenore), *Qu. Haynaldiana* Simk., *Qu. Hungarica* Hubeny, meg a *Qu. spectabilis* ismeretéről. *Erdészeti Lapok* 25(9–10): 723–740.
- BORBÁS V. 1887a: Európa nagyobbpikkelyes tölgyeinek összeállítása. *Erdészeti Lapok* 26(11): 929–944. spec. p. 941.
- BORBÁS V. 1887b: Balanographiai magyarázatok. *Erdészeti Lapok* 26(4): 348–355.
- BORZAN Ž. 2001: Imenik drveća i grmlja latinski, hrvatski, engelski, njemački, sa sinonimima. *Hrvatske šume*, Zagreb, 485 pp.
- BRICKEL C. D., ALEXANDER C., CUBEY J. J., DAVID J. C., HOFFMAN M. H. A., LESLIE A. C., MALÉCOT V., XIAOBAI JIN (eds) 2016: International code of nomenclature for cultivated plants, 9th Edition. *Scripta Horticulturae* 18: 1–190.
- CAMUS A. 1936–1938: Les chênes. Monographie du genre *Quercus*. Tom. I. Texte. Paul Lechevalier, Paris, 686 pp. spec. pp. 627–637.
- CHRTEK J., SKOČDOPOLOVÁ B. 1982: Waldstein's Collection in Herbarium of the National Museum in Prague. Fossil Imprint / *Acta Musei Nationalis Pragae Series B. – Historia Naturalis* 38(4): 201–238.
- ENDLICHER S. 1847: *Generum Plantarum Supplementum Quartum Pars II*. Apud Fridericum Beck, Universitatis Bibliopolam, Vindobonae, 95 pp. spec. p. 24.
- Euro+Med 2006–: Euro+Med PlantBase – the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. Published on the Internet; <http://ww2.bgbm.org/EuroPlusMed/> (hozzáférés: 2021. február–május).

- FEKETE L. 1886: A *Quercus conferta* Kit., a *Quercus Hungarica* Hubeny és a *Quercus Farnetto* Ten. ugyanaz. Erdészeti Lapok 25(6): 456–461.
- FREYN J. 1877: Die Flora von Süd-Istrien. Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft 27: 241–490. spec. pp. 422–423.
- GENAUST H. 2005: Etymologisches Wörterbuch der botanischen Pflanzennamen. 3. Auflage. Nikol Verlag, Hamburg, 701 pp.
- GIACOMINI V. 1962: Ricognizione dell'opera scientifica di Michele Tenore nel primo centenario della morte (1861–1961). Delpinoa, nuova serie, 3: I–LXXV.
- GOMBOCZ E. 1935: A magyar botanika történetéhez. Botanikai Közlemények 32: 126–130. spec. p. 126.
- GOMBOCZ E. 1945: Diaria itinerum Pauli Kitaibelii Vol. I–II. Verlag des Ungarischen Naturwissenschaftlichen Museums, Budapest, 1083 pp. spec. pp. 541–542.
- GORDON G. 1840: Report on the new Species and Varieties of hardy Trees and Shrubs raised in the Horticultural Society's Gardens since the last Report, made in November, 1839, and published in the 'Gardener's Magazine' for 1840. Gardener's Magazine 16: 631–640. spec. p. 637.
- GOVAERTS R. 1995: (1195–1197) Proposals to conserve or reject three species names in *Quercus* L. (Fagaceae). Taxon 44(4): 631–633.
- GOVAERTS R., FRODIN D. G. 1998: World Checklist and Bibliography of Fagales. The Board of Trustees of the Royal Botanic Gardens, Kew, 408 pp.
- GRISEBACH A. 1844–1846: Spicilegium Florae rumelicae et bithynicae exhibens synopsis plantarum quas in aest. 1839 legit auctor. Vol. 2. Prostat apud Friedricum Vieweg et filium, Brunsvigae, 548 pp. spec. pp. 336–338.
- GRISEBACH A., SCHENK A. 1852: Iter hungaricum a. 1852 susceptum. Beiträge zur Systematik der ungarischen Flora. Archiv für Naturgeschichte 18(1): 291–362. spec. p. 353.
- HEUFFEL J. 1850: Beiträge zur Kenntniss der in Ungarn vorkommenden Arten aus der Gattung *Quercus* Linn. mit im Herbst fallenden Blättern. Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn 1(13): 97–99.
- HEUFFEL J. 1858: Enumeratio Plantarum in Banatu Temesiensi sponte crescentium et frequentius cultarum. Verhandlungen der k.-k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien 8: 39–240. spec. p. 196.
- HUBENY J. L. 1830: Die Ungarische Eiche (*Quercus hungarica*). Gemeinnützige Blätter 20(2): 754–757. (Vol. XCV. nov. 28.), 778–781. (Vol. XCVIII. dec. 9.), 786–788. (Vol. XCIX. dec. 12.).
- HUBENY J. L. 1831: Die ungarische Eiche (*Quercus hungarica*). Allgemeines Forst- und Jagd-Journal 1(21): 164–166.
- HUBENY J. L. 1832: Die ungarische Eiche. (Nachtrag zu der Beschreibung dieses Baumes in Nr. 21 des Allgemeinen Forst- und Jagd-Journals von 1831.) Allgemeines Forst- und Jagd-Journal 2(15): 119.
- IPNI 2004–: International Plant Names Index. The Royal Botanic Gardens, Kew, Harvard University Herbaria & Libraries and Australian National Botanic Gardens. Published on the Internet; <http://www.ipni.org> (hozzáférés: 2021. február–május).
- JÁVORKA S. 1935: Kitaibel herbárium – Herbarium Kitaibelianum IV. Annales Musei Nationalis Hungarici Pars Botanica 29: 55–102. spec. pp. 83–87.
- JÁVORKA S. 1957: Kitaibel Pál. Akadémiai Kiadó, Budapest, 213 pp.
- KANITZ A. 1863: Pauli Kitaibelii Additamenta ad Floram Hungaricam. E manuscriptis 80. I. II. III. IV. Oct. Lat. de plantis Hungariae Mus. Nat. Hung. Linnaea 32: 305–642. spec. pp. 353–354.
- KANITZ A. 1864: Pauli Kitaibelii Additamenta ad Floram Hungaricam. Ex Linnaeae XXXII. tomo impressum. Typis Gebauerio-Schwetschkianis, Halis Saxonum, 338 pp. spec. pp. 49–50.
- KOCH K. 1849: Beiträge zu einer Flora des Orientes. Linnaea 22: 177–338. spec. pp. 323–324.

- KOVÁTS D. 1992: Waldstein and Kitaibel types in the Hungarian Natural History Museum in Budapest. *Annales historico-naturales musei nationalis hungarici* 84: 33–53.
- KOVÁTS D. 1997: Kitaibel Pál és Jávorka Sándor taxonjai és típuspéldányai. *Botanikai Közlemények* 84(1–2): 97–102.
- LAMARCK J.-B. P. A. de M. de 1785: *Encyclopedie Méthodique. Botanique. Vol. 1(2)*. Chez Pancoucke, Paris, Chez Plomteux, Liège, 752 pp. spec. p. 725.
- LINNÉ C. 1753: *Species Plantarum, Exhibentes Rite Cognitas, Ad Genera Relatas, Differentiis Specificis, Nominibus Trivialibus, Synonymis Selectis, Locis Natalibus, Secundum Systema Sexuale Digestas. Tom. II. Impensis Laurentii Salvii, Holmiae, 1200 pp. spec. p. 996.*
- LOISELEUR-DESLONGCHAMPS J. L. A., MICHEL E. (eds) 1819: *Nouveau Duhamel, ou Traité des Arbres et Arbustes que l'on cultive en France. Tome septième*. Chez Étienne Michel et Arthus Bertrand, Paris, 252 pp. spec. p. 177.
- LÓKÖS L. 2001: *Diaria itinerum Pauli Kitaibelii Vol. III. Hungarian Natural History Museum, Budapest, 460 pp. spec. pp. 158–160., 207., 211., 228., 229.*
- MAIRE R., PETITMENGIN M. 1908: *Étude des Plantes Vasculaires récoltées en Grèce (1906). Matériaux pour servir à l'étude de la flore et de la géographie botanique de l'orient. Quatrième fascicule. Bulletin de la Société des Sciences de Nancy Ser. 3, 9(4): 151–266., 360–481. spec. p. 199.*
- MÁTYÁS V. 1970: *Taxa nova Quercuum Hungariae. Neue Formen der Eichen Ungarns. Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae* 16(3–4): 329–361. spec. pp. 333–334.
- NYMAN C. F. (1878–82): *Conspectus Florae Europaeae : seu Enumeratio methodica plantarum phanerogamarum Europae indigenarum, indicatio distributionis geographicae singularum etc. Typis Officinae Bohlinianae, Örebro (Sueciae), 858 pp. spec. p. 661.*
- NYMAN C. F. (1889–90): *Conspectus Florae Europaeae : Supplementum II. Additamenta. Emendationes. Observationes. Commentarius. Index. Typis Officinae Bohlinianae, Örebro (Sueciae), 404 pp. spec. p. 279. et p. 372.*
- POLLINI C. 1824: *Flora Veronensis quam in prodromum Florae Italiae septentrionalis exhibet. Tom. 3. Typis et expensis societatis typographyae, Veronae, 898 pp. spec. p. 125.*
- POWO 2021: *Plants of the World Online. Facilitated by the Royal Botanic Gardens, Kew. Published on the Internet; <http://www.plantsoftheworldonline.org/> (hozzáférés: 2021. február–május).*
- ROCHEL A. 1838: *Botanische Reise in das Banat im Jahre 1835 nebst Gelegenheits-Bemerkungen und einem Verzeichniß aller bis zur Stunde daselbst vorgefundenen wildwachsenden phanerogamen Pflanzen sammt topographischen Beiträgen über den südöstlichsten Theil des Donau-Stromes im österreichischen Kaiserthum. Gustav Heckenast, Pesth und Otto Wigand, Leipzig, 90 pp. spec. p. 73.*
- SABATO S. 1990: Remarks on the publication dates of Tenore's *Flora Napolitana*. *Taxon* 39(3): 409–416.
- SCHNEIDER C. K. 1904: *Illustriertes Handbuch der Laubholzkunde. Charakteristik der in Mitteleuropa heimischen und im Freien angepflanzten angiospermen Gehölz-Arten und Formen mit Ausschluß der Bambuseen und Kaktuseen. Vol. I. Verlag von Gustav Fischer, Jena, 810 pp. spec. p. 193.*
- SCHULTES J. A. 1814: *Österreichs Flora. Ein Handbuch auf botanischen Excursionen, enthaltend eine kurze Beschreibung der in den Erbstaaten des österreichischen Kaiserthumes wildwachsenden Pflanzen. Vol. I. Ed. 2. C. Schaumburg und Compagnie, Wien, 700 pp. spec. p. 619.*
- SCHWARZ O. 1934: *Quercus L. In: KRAUSE, K.: Beiträge zur Flora Kleinasiens VI. Die in der Türkei vorkommenden Bäume und Sträucher (Fortsetzung). Repertorium Specierum Novarum Regni Vegetabilis* 33. *Repertorium Europaeum et Mediterraneum* 3(53–57): 321–338. spec. p. 331.

- SCHWARZ O. 1937: Monographie der Eichen Europas und des Mittelmeergebietes. I. Textband. Lieferung 2. Fedde's Repertorium specierum novarum regni vegetabilis, Sonderbeihft D., Selbstverlag, Berlin-Dahlem, 200 pp. spec. pp. 132–137.
- SIMKOVICS (SIMONKAI) L. 1883: *Quercus haynaldiana* n. sp. s egyszersmind összes hazai tölgyfáink. Magyar Növénytani Lapok 7(76–77): 63–71. spec. p. 67.
- SIMONKAI L. 1887: Uj alakok hazai tölgyfajaink közt. Erdészeti Lapok 26(1): 30–47. spec. pp. 42–43.
- SIMONKAI L. 1890: Hazánk tölgyfajai és tölgyerdei – *Quercus* et querceta Hungariae. A M. T. Akadémia Matematikai és Természettudományi Állandó Bizottságának külön kiadványa, Budapest, 40 pp. + 10 tab.
- SOÓ R. 1970: Species et combinationes novae Florae Europae praecipue Hungariae IX. Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae 16(3–4): 363–372. spec. p. 372.
- STAFLEU F. A., COWAN R. S. 1976–1988: Taxonomic literature. A selective guide to botanical publications and collections with dates, commentaries and types. Ed. 2. Vol. I–VII. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht/Antwerpen / dr. W. Junk b.v., Publishers, The Hague/Boston
- STEARNS W. T. 2013: Botanical Latin. Fourth edition. Timber Press, Portland, Oregon, 546 pp.
- TENORE M. 1807: Catalogo delle Piante del Regal Giardino Botanico di Napoli. Nella Stamperia Reale, sine loco, 28 pp.
- TENORE M. 1811–1813: Prodrómo della Flora Napolitana. In: Flora Napolitana, ossia descrizione delle piante indigene del regno di Napoli, e delle più rare specie di piante esotiche coltivate ne' giardini. Volume primo. Parte prima – ossia tomo primo. Nella Stamperia Reale, Napoli, pp. [V]–LVIII. spec. p. LV.
- TENORE M. 1813: Catalogus Plantarum Horti Regii Neapolitani ad annum 1813. Ex Typografia Angeli Trani, sine loco, [I]–VIII + 122 pp.
- TENORE M. 1815a: Prodrómo della Flora Napolitana. Supplimento secondo. In: Flora Napolitana, ossia descrizione delle piante indigene del regno di Napoli, e delle più rare specie di piante esotiche coltivate ne' giardini. Volume primo. Parte prima. Nella Stamperia Reale, Napoli, pp. LXV–LXXII. spec. p. LXXII.
- TENORE M. 1815b: Synopsis novarum plantarum, quae in Prodrómo Florae Neapolitanae, anno 1811–1813 edito, describuntur. In: Ad Catalogum Plantarum Horti Regii Neapolitani anno 1813 editum. Appendix prima. Ex Typographia Amuliana, Neapoli, [I]–VIII + 76 pp. spec. p. 75.
- TENORE M. 1819a: Synopsis novarum plantarum, quae in Prodrómo Florae Neapolitanae, anno 1811–1813 edito, describuntur. In: Ad Catalogum Plantarum Horti Regii Neapolitani anno 1813 editum. Appendix prima. Editio altera. Ex Typographia Diarii Encyclopedici, Neapoli, 89 pp. spec. pp. 65–66.
- TENORE M. 1819b: Ad Catalogum Plantarum Horti Regii Neapolitani. In: Ad Catalogum Plantarum Horti Regii Neapolitani anno 1813 editum. Appendix prima. Editio altera. Ex Typographia Diarii Encyclopedici, Neapoli, 89 pp. spec. p. 18.
- TENORE M. 1830a: Florae Neapolitanae Sylloge, sistens plantas omnes in Regno Neapolitano usque adhuc detectas. In: Flora Napolitana. Volume secondo. Parte seconda; ossia tomo quarto. Dalla Stamperia Francese, Napoli, pp. 1–140. spec. p. 134.
- TENORE M. 1830b: Enumeratio Iconum Florae Neapolitanae. In: Flora Napolitana. Volume secondo. Parte seconda; ossia tomo quarto. Dalla Stamperia Francese, Napoli, pp. 145–148. spec. p. 148.
- TENORE M. 1830c: Addenda et Emendanda. In: Flora Napolitana. Volume secondo. Parte seconda; ossia tomo quarto. Dalla Stamperia Francese, Napoli, pp. 153–156. spec. p. 156.
- TENORE M. 1831a: Florae Neapolitanae Sylloge. In: Sylloge plantarum vascularium florae Neapolitanae hucusque detectarum. Ex Typographia Fibreni, Neapoli, pp. 7–491. spec. p. 470.

- TENORE M. 1831b: Enumeratio Iconum Florae Neapolitanae. In: Sylloge plantarum vascularium florae Neapolitanae hucusque detectarum. Ex Typographia Fibreni, Neapoli, pp. 505–516. spec. p. 516.
- TENORE M. 1831c: Addenda et Emendanda. In: Sylloge plantarum vascularium florae Neapolitanae hucusque detectarum. Ex Typographia Fibreni, Neapoli, pp. 531–541. spec. p. 541.
- TENORE M. 1835–1836(1838)a: Flora Neapolitana (Didima–Crittogamia). In: Flora Neapolitana ossia descrizione delle piante indigene del Regno di Napoli. Tomo quinto et ultimo. Dalla Stamperia e Cartiera del Fibreno, Napoli, pp. 1–309. spec. p. 260.
- TENORE M. 1835–1836(1838)b: Indice generale delle tavole e delle figure della Flora Neapolitana. In: Flora Neapolitana ossia descrizione delle piante indigene del Regno di Napoli. Tomo quinto et ultimo. Dalla Stamperia e Cartiera del Fibreno, Napoli, pp. 377–379. spec. p. 379.
- TENORE M. 1835–1836(1838)c: Ad Florae Neapolitanae Syllogem, Appendix quarta; loca natalia quaedam, plantasque nuperrime detectas vel antehac omissas complectens. In: Flora Neapolitana ossia descrizione delle piante indigene del Regno di Napoli. Tomo quinto et ultimo. Dalla Stamperia e Cartiera del Fibreno, Napoli, pp. III–XVI. spec. p. XIV.
- TENORE M. 1845: Catalogo delle piante che si coltivano nel R. Orto Botanico di Napoli. Tipografia Dell' Aquila di V. Puzziello, Napoli, [I]–VIII + 104 pp.
- TPL 2013–: The Plant List. A working list of all plant species. Published on the Internet; <http://www.theplantlist.org> (hozzáférés: 2021. február–május).
- Tropicos 1982–: Tropicos v. 3.2.3., botanical information system at the Missouri Botanical Garden. Published on the Internet; <https://tropicos.org> (hozzáférés: 2021. február–május).
- TURLAND N. J., WIERSEMA J. H., BARRIE F. R., GREUTER W., HAWKSWORTH D. L., HERENDEEN P. S., KNAPP S., KUSBER W.-H., LI D.-Z., MARHOLD K., MAY T. W., MCNEILL J., MONRO A. M., PRADO J., PRICE M. J., SMITH G. F. (eds) 2018: International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants (Shenzhen Code) adopted by the Nineteenth International Botanical Congress Shenzhen, China, July 2017. Regnum Vegetabile 159. Glashütten: Koeltz Botanical Books; <https://doi.org/10.12705/Code.2018>.
- VUKOTINOVIĆ L. 1880: Novi oblici hrvatskih hrastovah te ini dodatci na floru hrvatsku. (Novae formae quercuum croaticarum et alia addenda ad floram Croaticam.) In: Rad Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga LI. U Knjižarnici Lavoslava Hartmana na Prodaju, U Zagrebu, pp. 1–54. spec. pp. 25–26.
- WALDSTEIN F., KITAIBEL P. (1802–1812): Descriptiones et icones plantarum rariorum Hungariae I–III. Typis Matthiae Andreae Schmidt, Caes. Reg. Aul. Typogr., Viennae, XXXII+104 pp. + 100 tab., XXXII+105–221 pp. + 101–200 tab., 222–310 pp. + 201–280 tab.
- WCSP 2021: World checklist of selected plant families. Facilitated by the Royal Botanic Gardens, Kew. Published on the Internet; <http://wcsp.science.kew.org/> (hozzáférés: 2021. február–május).
- WIERSEMA J. H., TURLAND N. J., BARRIE F. R., GREUTER W., HAWKSWORTH D. L., HERENDEEN P. S., KNAPP S., KUSBER W.-H., LI D.-Z., MARHOLD K., MAY T. W., MCNEILL J., MONRO A. M., PRADO J., PRICE M. J., SMITH G. F. (eds) 2018–: International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants (Shenzhen Code) adopted by the Nineteenth International Botanical Congress Shenzhen, China, July 2017: Appendices I–VII.; <https://naturalhistory2.si.edu/botany/codes-proposals/> (hozzáférés: 2021. február–május).
- WIERZBICKI P. 1842: Bericht über botanische Excursionen im Banate. Flora oder Allgemeine Botanische Zeitung 25(17): 257–270. spec. pp. 268–270., 25(18): 273–280. spec. pp. 273–274.

Internetes hivatkozások:

- URL1: GIACOMINI V.: Struttura della Flora Neapolitana di Michele Tenore; <http://www.ortobotaniconapoli.it/paginadimenu.htm> (hozzáférés: 2021. február–március).
- URL2: Farnetta; <https://it.wikipedia.org/wiki/Farnetta> (hozzáférés: 2021. február–március).

The vicissitudinous history of naming and describing the Hungarian oak (*Quercus conferta* Kit.), and a review and change of its valid name

D. BARTHA

Institute of Botany and Nature Conservation, University of Sopron,
H-9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4, Hungary; bartha.denes@uni-sopron.hu

Accepted: 27 September 2021

Key words: Joseph Hubeny, Michele Tenore, Pál Kitaibel, *Quercus farnetto*, *Quercus frainetto*, *Quercus hungarica*.

The scientific names of Hungarian oak have appeared in the literature with varying validity over the last two centuries. This study, based on protologues, thoroughly analysed all names and descriptions and compared them with the International Code of Botanical Nomenclature (ICN). It can be stated that the accepted scientific name of this species is not *Quercus frainetto* Ten., because this name was published in 1815, but *Quercus conferta* Kit., which appeared in 1814. Several synonymous names have been published illegitimately, and many names do not refer to Hungarian oak.